

EVALVACIJA PROGRAMA ERASMUS+ ZA OBDOBJE 2014–2023

NACIONALNO POROČILO

REPUBLIKA SLOVENIJA

Avtorji:

1. ŠOLSKO IZOBRAŽEVANJE: dr. Mihaela Zavašnik, dr. Mateja Brejc, mag. Ana Mlekuž
2. POKLICNO IN STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE: dr. Jasna Mažgon, mag. Tina Klarič, dr. Klara Skubic Ermenc
3. TERCIARNO IZOBRAŽEVANJE: dr. Alenka Braček Lalić
4. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH: dr. Borut Mikulec in Nina Kristl
5. MLADINA: dr. Tomaž Deželan, dr. Karolina Babič, Nina Vombergar

Urednica: dr. Alenka Braček Lalić

APRIL 2024

KAZALO

1. POVZETEK	4
2. METODOLOGIJA	6
3. NACIONALNA EVALVACIJA PROGRAMA ERASMUS+ (2014– 2023)	8
3.1. USPEŠNOST PROGRAMA	8
3.1.1. Šolsko izobraževanje	8
3.1.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje.....	9
3.1.3. Terciarno izobraževanje	12
3.1.4. Izobraževanje odraslih	14
3.1.1. Mladina	15
3.1.2. Zaključne ugotovitve s področja uspešnosti programa Erasmus+	16
3.2. UČINKOVITOST PROGRAMA	18
3.2.1. Šolsko izobraževanje	18
3.2.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje.....	18
3.2.3. Terciarno izobraževanje	19
3.2.4. Izobraževanje odraslih	20
3.2.1. Mladina	21
3.2.2. Zaključne ugotovitve s področja učinkovitosti programa Erasmus+	22
3.3. RELEVANTNOST PROGRAMA	23
3.3.1. Šolsko izobraževanje	23
3.3.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje.....	24
3.3.3. Terciarno izobraževanje	25
3.3.4. Izobraževanje odraslih	26
3.3.1. Mladina	27
3.3.2. Zaključne ugotovitve s področja relevantnosti programa Erasmus+	27
3.4. KOHERENTNOST PROGRAMA	28
3.4.1. Šolsko izobraževanje	28
3.4.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje.....	29
3.4.3. Terciarno izobraževanje	30
3.4.4. Izobraževanje odraslih	31
3.4.1. Mladina	32
3.4.2. Zaključne ugotovitve s področja koherentnosti programa Erasmus+.....	33
3.5. DODANA VREDNOST PROGRAMA NA RAVNI EU	34
3.5.1. Šolsko izobraževanje	34
3.5.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje.....	35
3.5.3. Terciarno izobraževanje	36
3.5.4. Izobraževanje odraslih	36
3.5.5. Mladina	37
3.5.6. Zaključne ugotovitve s področja dodane vrednosti Erasmus+ na ravni EU	38
4. PRIPOROČILA	38
4.1. Šolsko izobraževanje	39
4.1.1. Šole.....	39
4.1.2. CMEPIUS.....	39
4.1.3. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje	40
4.1.4. CMEPIUS in Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.....	41
4.1.5. Evropska komisija, CMEPIUS, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje	42
4.2. Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje	43
4.2.1. Evropska komisija.....	43
4.2.2. CMEPIUS, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije ter šole	44

4.3.	Terciarno izobraževanje	44
4.3.1.	Evropska komisija.....	44
4.3.2.	Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje	45
4.3.3.	CMEPIUS.....	45
4.3.4.	Evropska komisija, CMEPIUS, višješolski in visokošolski zavodi	46
4.3.5.	Višješolski in visokošolski zavodi.....	46
4.4.	Izobraževanje odraslih	47
4.4.1.	Evropska komisija.....	47
4.4.2.	Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje	48
4.4.3.	CMEPIUS.....	48
4.4.4.	Organizacija izobraževanja odraslih	49
4.5.	Mladina	49

POVZETEK

Nacionalno poročilo programa Erasmus+ predstavlja celovit pregled njegove uspešnosti, učinkovitosti in vpliva na izobraževanje ter usposabljanje v Republiki Sloveniji skozi časovni razpon od leta 2014 do 2023. Obsega več izobraževalnih področij, vključno s šolskim, poklicnim in strokovnim, terciarnim izobraževanjem, izobraževanjem odraslih in področjem mladine. Osnovan je na metodološkem okviru za oblikovanje in utemeljevanje zbiranja podatkov, ki vključuje anketiranje, intervjuje, ciljne skupine in analizo dokumentacije po sektorjih ter daje podlago za celostno evalvacijo učinkov programa na nacionalni ravni.

Poročilo podrobno izpostavlja ključne ugotovitve, ki se nanašajo na analizo horizontalnih prioritet in oceno različnih aspektov programa – učinkovitosti, uspešnosti, relevantnosti, koherentnosti in dodane vrednosti na ravni EU. Implementacija programa je analizirana z vidika vpliva na posameznike, organizacije in sistema kot celoto, omogoča oceno kratkoročnih učinkov in postavlja potencial za dolgoročne vplive. Vmesne ocene vplivov za obdobje 2021–2023 služijo kot osnova za prihodnje izboljšave programa Erasmus+.

Evalvacija programa poudarja pozitiven vpliv programa Erasmus+ na krepitev medkulturnega razumevanja, izboljšanje jezikovnih in digitalnih veščin, povečanje samozavesti ter razvoj socialnih spretnosti. Program podpira vključujoč pristop in enakopravnost v izobraževanju, njegovi učinki so opazni na učencih in dijakih, študentih, pedagoškem in akademskem osebju, strokovnih sodelavcih, odraslih ter mladih. Program ne spodbuja le mednarodnega sodelovanja in partnerstev, ampak tudi inovacije in izboljšanje kakovosti izobraževalnih procesov ter krepi mednarodno prepoznavnost vključenih institucij.

Poudarjen je pomen dolgotrajnih učinkov programa Erasmus+, ki segajo onkraj posameznih zaključenih projektov in oblikujejo vsakdan izobraževalnih institucij. Evalvacija je pokazala, da je program pri večini ocenjevalnih meril uspešen, vključno z uspešnostjo, učinkovitostjo, relevantnostjo, koherentnostjo in dodano vrednostjo na ravni EU. Vendar pa je prav na področju učinkovitosti prepoznano največ možnosti za napredek, kar odpira priložnosti za nadaljnje izboljšave tako s strani Evropske komisije kot nacionalnih agencij.

V poročilu je največ opozoril in priporočil za urgentno poenostavitev IT-orodja Evropske komisije, metodološko posodobitev vprašalnika, ki bo omogočal obdelavo in analizo podatkov, zmanjšanje administrativnih bremen, podporo pri pripravi in izvedbi projektov, izboljšanje promocijskih in diseminacijskih procesov in integracijo ter nadgradnjo digitalnih orodij. Predlaga se nadaljnja podpora prijaviteljem, izboljšanje procesov priznavanja študijskih dosežkov ter zagotovitev dodatnih finančnih sredstev za krepitev organizacijskih kapacitet ter sredstev, ki bodo usklajena z inflacijo. Prav tako poročilo večkrat opozori na pomanjkljivo definicijo ranljivih skupin ter premajhno učinkovitost programa Erasmus+ na sistemsko raven. Poročilo se med drugim dotakne tudi 'bega možganov', ki zastavlja vprašanja o zadržanju talentov znotraj države. Prav tako poročilo opozori na nacionalno specifiko, značilno tudi za druge evropske države, v kontekstu razumevanja višješolskega izobraževanja kot dela terciarnega izobraževanja. Višješolsko izobraževanje kljub svoji pomembni vlogi pri zagotavljanju zaposljivosti diplomantov pogosto ostaja ujeta med srednješolskim in

visokošolskim izobraževanjem. Ta nejasna pozicija otežuje sklepanje partnerskih sporazumov in vključevanje v poučevanje na mednarodni ravni.

Višješolske institucije izražajo željo po enakovredni obravnavi in vključenosti v visokošolski sistem, vendar se pogosto soočajo z zavračanjem s strani različnih deležnikov. Poudarjajo, da bi morali pri ocenjevanju prijav na projekte in individualne mobilnosti upoštevati specifičnosti višjega strokovnega izobraževanja in si želijo, da bi bili enakovredno vključeni v strateška in sodelovalna partnerstva. Vidijo tudi priložnost za povečanje svoje vloge in identitete v procesu internacionalizacije, na primer z vključitvijo mednarodnih projektnih pisarn v zakonodajo o višjem strokovnem izobraževanju, integracijo v iniciativo Study in Slovenia in vključitvijo v Poročilo o izvajanju bolonjskega procesa in iniciativo Evropska študentska izkaznica. Vključitev teh priporočil bi imela občuten vpliv na višje strokovne šole, kar bi vodilo do povečane mednarodne mobilnosti in širše internacionalizacije, s tem pa bi imela tudi širši učinek na razvoj institucij in izobraževalnega sistema na splošno.

Prav tako poročilo priporoča, da nacionalni agenciji redno in sistematično analizirata in obdelujeta podatke ter spremljata učinke in vplive programa Erasmus+ na individualni, organizacijski in sistemski ravni ter na podlagi izsledkov prilagajata svojo podporo in storitve.

V zaključnem delu poročilo podaja priporočila za različne deležnike, kot so Evropska komisija, šole, nacionalna agencija CMEPIUS, višješolski in visokošolski zavodi, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije, organizacije s področja izobraževanja odraslih, nacionalna agencija MOVIT in druge, ki so pozvani k nadaljnjemu izboljšanju načrtovanja, spremljanja in poročanja o učinkih programa Erasmus+, s ciljem poglobljenega razumevanja in večje uporabnosti programa.

Nacionalno poročilo Erasmus+ je dragocen vir oblikovanja politik na ravni EU in nacionalni ravni, omogoča vpogled v posebnosti, potrebe in izzive ter predstavlja uspešne prakse, ki lahko nadgradijo prihodnje cikle programa. Poročilo je torej ključnega pomena za sledenje napredku in ocenjevanje vpliva programa, nudi osnovo za strateško odločanje in implementacijo izboljšav na vseh ravneh izobraževalnega sistema.

METODOLOGIJA

Nacionalna evalvacija programa Erasmus+ 2014–2023 je bila celovita in sistematična ter je potekala v dveh ključnih stopnjah od aprila 2023 do marca 2024. Začela se je s pripravo metodoloških navodil za evalvatorje, ki so bili izbrani za posamezni sektor (šolsko izobraževanje, poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje, terciarno izobraževanje in izobraževanje odraslih) ter sta jih imenovala Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (v nadaljevanju CMEPIUS) in Zavod za razvoj mobilnosti mladih (v nadaljevanju MOVIT) za področje mladine. Navodila so vključevala specifične usmeritve za zbiranje in analizo podatkov, časovni načrt in potrebne kontakte za podporo skozi proces.

V prvi stopnji evalvacije sta bila izvedena poglobljeno zbiranje in analiza sektorskih podatkov v časovnem obsegu od leta 2014 do 2023. Ta proces je bil usmerjen v prepoznavanje tako neposrednih kot dolgoročnih učinkov programa Erasmus+, pri čemer je bila posebna pozornost namenjena strateškim ciljem EU, kot so horizontalne prioritete, ter presoji učinkovitosti, uspešnosti, relevantnosti, koherentnosti in dodane vrednosti programa za EU. Analiza je podrobno obravnavala implementacijo programa in njen vpliv na posameznike, organizacije in sistemsko raven, pri čemer je omogočila celovito oceno kratkoročnih in potencialnih dolgoročnih vplivov v obdobju 2014–2020. Za tekoče obdobje 2021–2023 je bila prav tako opravljena vmesna ocena vplivov ter formulacija priporočil, ki bodo služila kot temelj za nadaljnje izboljšave programa. Kljub temu da je bila razvita enotna metodologija za strukturiranje sektorskih poročil, je bilo zagotovljeno, da ima vsak sektor svobodo pri prilagajanju metod in izbiri vzorcev, ki najbolj ustrezajo njegovim specifičnim kontekstom in potrebam. V nadaljevanju je podan kratek pregled metodološkega pristopa in izbora vzorca.

Šolsko izobraževanje: V procesu evalvacije za sektor šolskega izobraževanja so evalvatorji uporabili kvantitativni pristop s pomočjo anketnega vprašalnika, ki so mu dodali globino s kvalitativnim pristopom, ki je vključeval lestvico za analizo šolske dokumentacije na ravni zavodov in strukturirane pisne intervjuje. Anketo je izpolnilo 759 strokovnih delavcev iz širokega spektra vzgojno-izobraževalnih zavodov v Republiki Sloveniji, kar je zagotovilo dragocen vpogled v izvedbo programa. Za analizo dokumentacije so raziskovalci izbrali reprezentativen vzorec 15 naključno izbranih vzgojno-izobraževalnih zavodov, aktivnih v okviru programa Erasmus+ v obdobju 2021–2027. Poleg tega je bil izveden tudi sklop polstrukturiranih pisnih intervjujev z devetimi ravnatelji in devetimi koordinatorji iz osmih osnovnih šol in ene srednje poklicne in strokovne šole, kar je omogočilo še dodatno razumevanje in interpretacijo podatkov iz prve roke.

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje: V procesu evalvacije za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja so evalvatorji v obdobju 2014–2020 proučevali povratne informacije, prejete od 8.683 dijakov prek standardiziranega vprašalnika. Prav tako so v analizo vključili vpogled 1.377 strokovnih delavcev. V nadaljevanju obdobja 2021–2023 je bila izvedena temeljita analiza podatkov, ki so obsegali mobilnosti in projekte znotraj akcij KA1 in KA2, strateške prednostne naloge, teme, finančne okvire in sodelujoče institucije. Za specifične namene evalvacije so evalvatorji zbrali odgovore 120 koordinatorjev projektov, od katerih so 104 zastopali srednje poklicne, strokovne in višje šole, ostalih 16 pa

je prihajalo iz podjetij in različnih organizacij. Da bi pridobili še globlji vpogled, je bilo organiziranih tudi 6 ciljnih skupin s 35 udeleženci, kar je pripomoglo k dodatni razsežnosti pridobljenih podatkov.

Terciarno izobraževanje: V procesu evalvacije programa Erasmus+ za terciarno izobraževanje so bili analizirani odgovori na vprašalnik, ki ga je izpolnilo 19.666 udeležencev mobilnosti, ki so se udeležili mednarodne mobilnosti v programskem obdobju 2014–2020. Kvalitativni podatki so bili pridobljeni skozi izvedbo več ciljnih skupin, ki se jih je udeležilo 118 udeležencev, med katerimi so bili predstavniki vodstva višjih in visokošolskih zavodov, koordinatorji Erasmus+, višješolski in visokošolski učitelji, študenti in strokovno osebje. Poleg ciljnih skupin je bil izveden tudi pregled sekundarnih virov, vključno z raziskavami in analizami, ki jih je pripravil CMEPIUS. Analiza zakonodajnih in strateških dokumentov za področje terciarnega izobraževanja, ki so jih sprejeli različni deležniki, je bila prav tako del evalvacije. Validacijska srečanja s predstavniki ministrstev in nacionalne agencije so dodatno prispevala k preverjanju ugotovitev in priporočil.

Izobraževanje odraslih: V procesu evalvacije za področje izobraževanja odraslih je bil oblikovan anketni vprašalnik, ki je bil del širše mednarodne raziskave, ki poteka v okviru omrežja The Research-based Impact Analysis of Erasmus+ Adult Education Programme Network (RIA-AE). Vabilu za sodelovanje v raziskavi se je odzvalo 51 organizacij, kar pomeni, da je odzivnost organizacij 70,8-odstotna. Rezultati kvantitativnega raziskovanja so bili dopolnjeni tudi s kvalitativnim raziskovanjem. V ta namen je bilo izvedenih 5 ciljnih skupin z organizacijami za izobraževanje odraslih, vključenimi v projekte KA1 in KA2, v katerih je skupaj sodelovalo 23 udeležencev. Poleg ciljnih skupin z organizacijami, ki delujejo na področju izobraževanja odraslih, so bile izvedene tudi 3 ciljne skupine z udeleženci (učječimi se odraslimi), v katerih je sodelovalo 12 odraslih, ki so imeli nedavno izkušnjo z mobilnostjo. Prav tako so bili izvedeni 4 intervjuji s strokovnjaki ter 3 intervjuji s koordinatorji Erasmus+, ki so organizirali mobilnost učečih se odraslih.

Mladina: V procesu evalvacije programa Erasmus+ za področje mladine je bil izbran načrt, ki je temeljil na triangulaciji kvalitativnih in kvantitativnih metod. Ta načrt je zajemal poglobljen pregled literature in ostalih virov o implementaciji in učinkih programov Erasmus+ za področje mladine v Republiki Sloveniji, statistično analizo baze podatkov o implementaciji in učinkih programov Erasmus+ za področje mladine v Republiki Sloveniji (podatki iz raziskave RAY MON partnerstva RAY), statistično analizo podatkov, ki jih je z anketnim vprašalnikom, razdeljenim med organizacije prijaviteljice, pridobil MOVIT, statistično analizo podatkov, ki so bili pridobljeni s posebej oblikovanim anketnim vprašalnikom za namene te evalvacije in razdeljeni med organizacije prijaviteljice (tako uspešne kot neuspešne), izvedbo dveh ciljnih skupin s prijavitelji ter izvedbo intervjujev s programskimi delavci nacionalne agencije ter predstavnikom/-co Urada RS za mladino.

V drugi stopnji evalvacije programa Erasmus+ so bila iz sektorskih poročil povzeta ključna spoznanja, ki so služila kot kritična podlaga za oblikovanje enotnega nacionalnega poročila. Z omenjenim pristopom se je dosegla visoka stopnja skladnosti in sinhronizacije, pri čemer so posamezni sektorji ohranili prostor za prilagoditev metodoloških pristopov glede na lastne značilnosti in potrebe. Kot rezultat, končno nacionalno poročilo predstavlja celosten pregled

implementiranih aktivnosti in njihovih učinkov v Republiki Sloveniji, zagotavljajoč vpogled, ki bo ključno vplival na oblikovanje smeri in strategij za prihodnji razvoj programa Erasmus+.

NACIONALNA EVALVACIJA PROGRAMA ERASMUS+ (2014–2023)

Nacionalno poročilo strnjeno povzema ključne ugotovitve evalvacije programa Erasmus+ v obdobju 2014–2023. Rezultati so kategorizirani po merilih, kot so uspešnost, učinkovitost, relevantnost, koherentnost in dodana vrednost za EU, in so predstavljeni po posameznih sektorjih: šolsko izobraževanje, poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje, terciarno izobraževanje, izobraževanje odraslih in mladina. Poročilo izpostavlja tudi prednosti in slabosti, izluščene iz analize učinkovitih praks, strnjene naučene lekcije in oblikovana priporočila, ki bodo služila kot smernice za nadaljnje izboljšave programa. Poročilo tako ne zagotavlja le natančnih ugotovitev za posamezne sektorje, ampak nudi celovit pogled na program, ki bo prispeval k oblikovanju strategij za njegov razvoj v prihodnje.

USPEŠNOST PROGRAMA

Šolsko izobraževanje

Program Erasmus+ v obdobjih 2014–2020 in 2021–2027 prinaša šolskemu sektorju različne pozitivne učinke. Kot izhaja iz analize zbranih podatkov, so ti najpogosteje povezani z dvigom prepoznavnosti in krepitvijo sodelovanja vrtcev in šol tako v lokalnem kot nacionalnem in mednarodnem okolju. Sodelovanje v programu omogoča oziroma spodbuja sodelujoče zavode, da razvijajo nove pristope, delijo dobre prakse v izobraževanju ter uvajajo nove učne pristope, s čimer se po navedbah vključenih v evalvacijo zagotavlja trajnost učinkov na ravni strokovnih delavcev in učencev. Prepoznan je prispevek programa k nadgradnji digitalne opreme in razvijanju digitalne pismenosti. Na ravni učencev in dijakov sodelovanje prispeva k razvoju medkulturnega razumevanja, izboljšuje znanje tujih jezikov in digitalne kompetence, krepi njihovo samozavest in socialne veščine ter povečuje zavedanje o evropskih vrednotah. Pozitivni učinki se, čeprav v manjši meri, kažejo tudi v vse večjem vključevanju in dostopnosti za različne skupine deležnikov, tako strokovnih delavcev kot učencev in dijakov.

Kljub pozitivnim učinkom iz analize podatkov izhaja, da se zavodi srečujejo z različnimi preprekami, ki jih navajajo kot razloge za neuspešno pripravo projektov, in sicer **pomanjkanje znanja pri pisanju prijav, nepoznavanje terminologije in ciljev programa, pomanjkanje časa ter neskladnost ciljev med programom in vzgojno-izobraževalnim zavodom**. Sodelujoči v evalvaciji, ki projekta v okviru programa Erasmus+ še nikoli niso prijavili, kot razloge navajajo preveč administrativnega dela in dodatnega dela, pomanjkanje partnerjev v tujini, neznanje tujega jezika in da mednarodno sodelovanje ni del razvojnih načrtov vzgojno-izobraževalnega zavoda. Postopoma se sicer dviguje število prijaviteljev, ki so še brez (ali z zelo malo) mednarodnih izkušenj in so sredstva uspešno pridobili, kar je pozitivno. Slednje se lahko verjetno pripiše številnim promocijam in aktivnostim CMEPIUS-a (npr. prilagojene delavnice,

seminarji, povezovanje z drugimi relevantnimi institucijami znotraj slovenskega šolskega sistema).

Na podlagi analize in pregleda podatkov je ugotovljeno, da ima program Erasmus+ preobrazbeni učinek na izobraževalni sistem, ki se kaže v spodbujanju horizontalnih in sektorskih prioritet, kot so digitalna preobrazba, vključenost in raznolikost ter okolijska ozaveščenost. Najbolj dolgoročen pozitiven učinek se na sistemski ravni kaže na področju profesionalnega razvoja strokovnih delavcev. **Pri podpori in nadgradnji nacionalnih politik ima program Erasmus+ bolj kratkoročen učinek.**

Prav tako program pozitivno in dolgoročno vpliva na razširjanje dobrih praks znotraj Republike Slovenije in v Evropi. Vendar iz podatkov izhaja, da se ti **rezultati še vedno ne razširjajo dovolj učinkovito**. Dodaten poudarek na razširjanju dobrih praks bi lahko okrepil njihov vpliv, omogočil še več izmenjave znanj med zavodi, predvsem tudi tistimi, ki v projektih sodelujejo pogosteje, in tistimi, ki projekte pripravljajo prvič in so v tem smislu novinci. Smiselno bi bilo razmisliti o dodatnih ukrepih na tem področju, tudi v sodelovanju z različnimi nacionalnimi institucijami in združenji (npr. MVI, javni zavodi, združenja ravnateljev itd.).

Program nedvomno predstavlja pomembno priložnost za spodbujanje in udejanjanje internacionalizacije doma in v tujini ter prispeva k izboljšanju kakovosti izobraževanja, pri čemer vse bolj uspešno podpira mobilnost strokovnega osebja, učencev in dijakov, omogoča izmenjavo primerov dobrih praks v širšem evropskem prostoru ter spodbuja nova čezmejna partnerstva, ki hkrati doprinesejo tudi k razvijanju skupnih vrednot in medkulturnega razumevanja.

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Program v obdobjih 2014–2020 in 2021–2027 prinaša različne pozitivne učinke tudi za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja. Temeljne ugotovitve glede uspešnosti programa za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja so naslednje: poglobilo se je sodelovanje s partnerskimi institucijami, učitelji in mentorji so pridobili nova pedagoška in strokovna znanja ter izboljšali znanje angleščine. Povečale so se tudi kompetence za uporabo IKT-tehnologij. Sodelovanje šol s podjetji se je izboljšalo tudi prek bolj učinkovite komunikacije med mentorji v podjetjih in strokovnimi delavci v šoli, izmenjav dobrih praks in razvoja strokovnih modulov v okviru odprtih kurikulumov poklicnih in strokovnih šol, ki omogočajo upoštevanje specifičnih potreb lokalnega gospodarstva in ciljne publike.

Udeležba v projektih Erasmus+ je spodbudila motivacijo za učenje pri dijakih ter okrepila sodelovanje v različnih šolskih aktivnostih (npr. sodelovanje pri dnevih Erasmus+, predstavitve poteka svoje mobilnosti, vključenost v nadaljnje projekte ipd.). Udeleženci so izboljšali svoje komunikacijske sposobnosti in pridobili digitalne veščine. Posamezni dijaki razmišljajo tudi o nadaljnjem izobraževanju ali delu v tujini. To odraža širitev njihovih obzorij in ambicij, ki so se okrepile skozi mednarodno izobraževalno izkušnjo.

V okviru poklicnega in strokovnega izobraževanja so bile zaznane razlike med Ključnim ukrepom 1 (KA1) in Ključnim ukrepom 2 (KA2) v okviru programa Erasmus+. Aktivnosti KA1, ki se izvajajo s strani šol, se odlikujejo z rednim stikom z nacionalno agencijo, periodičnimi usposabljanji ter zavedanjem o pomembnosti trajnih rezultatov. Kljub razvoju konkretnih rezultatov v okviru projektov KA2 ti v nekaterih primerih ostajajo neizkoriščeni, razen če gre za šole, ki rezultate dejansko implementirajo. Hkrati tudi velja, da je večji del sredstev namenjen aktivnostim KA1, zato je glede na dokaj omejen proračun veliko projektnih prijav KA2 zavrženih, ker je konkurenca velika. Trajajoče dejavnosti v okviru projektov KA1, kot sta senčenje osebja v tujini in aktivnost poučevanja v tujini, se štejejo za bolj učinkovite.

Na področju projektov KA2 na CMEPIUS-u ugotavljajo, da je kakovost prijav slabša – pogosto gre za željo po pridobivanju finančnih sredstev brez ustreznega povezovanja z ugotovljenimi potrebami –, tudi cilji so postavljeni preveč splošno. Pri projektih, kjer je prijavitelj šola, so prijavljeni projekti bolj kakovostni, ker so povezani z izobraževanjem. Predlagani ukrepi za izboljšanje kakovosti vključujejo nadaljevanje različnih oblik usposabljanja in svetovanja prijaviteljem, poglobljeno in konsistentno ocenjevanje prijav za ohranjanje kredibilnosti programa Erasmus+, usposabljanje ocenjevalcev ter zagotavljanje zelo dobre povratne informacije prijaviteljem. Možnosti za izboljšave na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja vključujejo še tesnejše sodelovanje z gospodarstvom, kar bi omogočilo širjenje dobrih praks s strani gospodarskih subjektov.

Program Erasmus+ 2021–2027 v sektorju poklicnega in strokovnega izobraževanja kaže pozitivne rezultate glede štirih horizontalnih prednostnih nalog programa: vključenost in raznolikost, digitalna preobrazba, zeleni prehod ter sodelovanje v demokratičnem življenju. Na podlagi preteklih izkušenj udeležencev v programu Erasmus+ 2014–2020 se pričakuje, da bodo tudi v novem obdobju ti cilji dosegli visoko stopnjo uspešnosti.

Pomemben element preteklega programa je bil razvoj medkulturnih kompetenc. Nadaljevanje programa bo še povečalo raznolikost vključenih dijakov, enakopravno udeležbo vseh ter spodbujalo strpnost do vrednot drugih kultur. Razvoj digitalnih kompetenc med dijaki in učitelji v okviru programa Erasmus+ 2021–2027 predstavlja ključno področje, ki ga vsi prepoznavajo kot pomembno in koristno. Okrepili so digitalne kompetence na področju družbenih omrežij, kjer so kreirali vsebine za predstavitev in promocijo šole ter projektov. O uspešni uporabi digitalnih orodij so poročale tudi posamezne institucije.

Spodbujanje trajnostnih praks in zavedanja o okoljski odgovornosti je ena od prednostnih horizontalnih nalog, ki ji aktivno sledi program Erasmus+ 2021–2027. Na eni od strokovnih šol so na osnovi pridobljene izkušnje na mobilnosti zasnovali projekt obnove starih koles. Projekt povezuje dijake iz različnih programov in poudarja pomen trajnostnih vrednot, ozaveščenosti in inovacij. Glede na izrazito nizke številke dijakov iz manj spodbudnih okolij in dijakov s posebnimi potrebami je **treba vzpostaviti bolj jasne kriterije za opredelitev dijakov, ki prihajajo iz deprivilegiranih okolij**, oziroma je treba njim in dijakom s posebnimi potrebami nameniti posebno pozornost pri vključevanju v projekte in omogočanju izkušnje mobilnosti.

Iz pogovorov z učitelji, koordinatorji in tudi dijaki o vključevanju omenjenih ciljnih skupin v novem programskem obdobju 2021–2027 je bilo zaznano, da njihovo vključevanje v projekte mobilnosti postavljajo kot prioriteto. Skoraj 80 % šol v novem programskem obdobju ocenjuje, da je njihova vključenost v projekte Erasmus+ pripomogla k izboljšanju sodelovanja

z organizacijami, ki podpirajo udeležence z manj priložnostmi. Posebej poudarjajo, da so projekti Erasmus+ omogočili izkušnje v tujini tudi dijakom z manj priložnostmi, ki si sicer težko privoščijo samoplačniške dejavnosti.

O učinkih udeležbe v programu Erasmus+ od leta 2018 na razvoj trajnostnih kompetenc v instituciji in zunaj nje se večina (od 120) koordinatorjev programa Erasmus+ strinja, da je bil ta učinek velik. Skoraj 80 % jih ocenjuje, da je vključenost v projekte Erasmus+ prispevala k temu, da več pozornosti namenijo vprašanjem podnebnih sprememb in pridobivanju kompetenc na področju trajnostnega razvoja. Več kot 90 % jih tudi ocenjuje, da se je v novem programskem okolju v njihovi instituciji izboljšalo zavzemanje za okolje in boj proti podnebnim spremembam.

Vseeno pa je bilo ugotovljeno, da program Erasmus+ na področju poklicnega izobraževanja **ni pomembno vplival na razvoj politik izobraževanja**, saj je njegov namen omogočiti predvsem hiter odziv na specifične izzive, ki se jih sistemsko ne da hitro rešiti. Lahko pa se rešijo na mikro ravni s projektom in njegovo implementacijo. Takšne projekte lahko razumemo kot pilotne projekte, ki imajo potencial, da se na njihovi osnovi oblikujejo sistemske spremembe.

Med specifičnimi pristopi za povečanje uspešnosti programa Erasmus+ na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja na CMEPIUS-u izpostavljajo predvsem sodelovanje z organizacijami pogodbenicami na mikro ravni ter razvoj orodja Učinek+ v sodelovanju z angleško nacionalno agencijo, ki je pomagalo prijaviteljem pri razumevanju pojma učinka in določanju konkretnih ciljev ter merljivih rezultatov že v zgodnji stopnji posameznega projekta. Na nacionalnem nivoju je bila razvita lestvica učinkov za projekte KA1 in KA2, ki je razdeljena na nivoje. Povečanje učinkov je bilo doseženo tudi s promocijo programa, organizacijo letnih konferenc ter rednim objavljanjem na družabnih omrežjih.

Dolgoročno se učinki programa Erasmus+ izkazujejo v sistemskih spremembah, kot so uvedba novih strokovnih modulov v izobraževalne programe poklicnega in strokovnega izobraževanja, uvedba novih strokovnih modulov v odprte kurikule poklicnih in strokovnih šol, oblikovanje nove nacionalne poklicne kvalifikacije (npr. NPK, področje žičničar) in vpeljava novih oblik preverjanja znanja v praktičnem delu poklicne mature (v programu veterinarski tehnik).

Brez programa Erasmus+ bi dijaki izgubili možnost, da bi v tako velikem številu opravljali prakso v tujini, enako velja za učitelje, ki bi imeli omejen dostop do usposabljanj v tujini. Posledično bi to lahko osiromašilo vzgojno-izobraževalni proces v strokovnih in poklicnih programih, predvsem z vidika internacionalizacije.

Pandemija je imela obsežen vpliv na izvajanje programov mobilnosti, še posebej na področju projektov KA1. Izvedba mobilnosti je bila prekinjena, kar je šole prisililo k prilagajanju, kot so virtualne priprave na mobilnost in spoznavanje gostiteljskih organizacij prek virtualnih orodij. Tudi po odprtju držav se je soočanje s posledicami pandemije odražalo v številnih odpovedih gostovanj s strani delodajalcev, ki so se znašli v finančnih težavah, zmanjšanju dobička, izgubi delovne sile ter spopadu z drugimi izzivi za preživetje. Zaradi teh izzivov so se projekti podaljšali v leti 2021 in 2022, ko so se mobilnosti znova normalizirale.

V nasprotju s tem so projekti KA2 doživeli le omejene težave zaradi odpovedi srečanj v živo. Vendar so kot odgovor na omejitve pandemije znatno izboljšali svoje virtualno sodelovanje, ki je postalo stalna praksa. Ta premik kaže na prilagodljivost in razvoj novih načinov mednarodnega sodelovanja v izobraževalnih projektih, ki presegajo okvire fizičnih omejitev.

Terciarno izobraževanje

Analiza več virov podatkov razkriva bistvene učinke programa na tiste, ki so koristili priložnost mednarodne mobilnosti. Iz poročil 13.502 študentov za obdobje 2014–2020 izhaja, da je Erasmus+ znatno prispeval k njihovi prilagodljivosti, samozavesti, odprtosti in zmožnosti soočanja z novimi izzivi, kar je še posebej pomembno v luči globalizacije in mednarodnega delovnega okolja. Študenti, ki so se udeležili mednarodne mobilnosti za namen študija, ne glede na to, ali so bili v programskih ali partnerskih državah, so poročali o izboljšani sposobnosti prilagajanja novim situacijam in večji samozavesti glede svojih sposobnosti. Opazni sta bili tudi večja odprtost in radovednost do novih izzivov ter izboljšano razumevanje lastnih močnih in šibkih točk. Ti odzivi so odmev globokih osebnih preobrazb, ki jih študenti povezujejo z njihovo mobilnostjo – od premagovanja strahov do odkrivanja lastne identitete in aspiracij. Praktične mobilnosti so še posebej poudarile pripravljenost študentov na prevzemanje odgovornih delovnih nalog, kar priča o neposredni vrednosti programa za njihovo profesionalno pripravljenost.

Ena izmed ključnih težav, ki jo izpostavljajo študenti, se tiče **priznavanja opravljenih predmetov v tujini, kar pomembno vpliva na njihovo dojetje učinkovitosti programa Erasmus+**. Čeprav se je na področju priznavanja predmetov v okviru programa Erasmus+ v zadnjih dvajsetih letih storilo veliko, poročila študentov kažejo, da med 21,05 % in 33,33 % študentov meni, da bodo njihovi predmeti s strani matične ustanove priznani le delno. Še bolj zaskrbljujoče je, da je v letu 2019 okoli 11,05 % študentov poročalo, da njihov študij v tujini ne bo priznan v celoti. Ta problematika lahko občutno zmanjša motivacijo študentov za udeležbo v mednarodni mobilnosti in negativno vpliva na percepcijo programa Erasmus+.

Nadalje, ciljne skupine so razkrile zanimiv pojav: precej slovenskih študentov, ki so izkoristili priložnost programa Erasmus+, se je odločilo ostati v tujini zaradi nadaljevanja študija, zaposlitve ali družinskih razlogov. Mnogi so med svojim bivanjem v tujini našli partnerje, s katerimi so si nato ustvarili skupno življenje. Ta pojav predstavlja dvojno dinamiko vpliva programa Erasmus+: **na eni strani prinaša program obetavne nove priložnosti ter spodbuja osebno in profesionalno rast, na drugi strani pa lahko privede do situacije, ki jo v kontekstu nacionalnih talentov označujemo kot beg možganov**. Čeprav je koncept kroženja možganov še vedno razširjen in prinaša določene prednosti, trenutni demografski trendi, s katerimi se soočajo Republika Slovenija in druge evropske države, postavljajo pod vprašaj trajnost tega modela. V času, ko so talenti in znanje ključnega pomena, je razprava o zadržanju talentov v domačem okolju vse bolj pereča. Ta trend odpira vrsto novih vprašanj in zahteva premišljen pristop k politikam, ki bi študente po zaključku programa Erasmus+ spodbujale k vrnitvi in prispevanju v domači državi.

Vseeno se lahko zaključi, da je imel program Erasmus+ obsežen vpliv na študente, ki so se udeležili mednarodne mobilnosti v obdobju 2014–2023. S pomočjo mednarodne mobilnosti za namen študija in prakse so študenti pridobili dragocene veščine in izkušnje, ki so preoblikovale njihovo akademsko pot, osebni in profesionalni razvoj.

Program Erasmus+ prav tako prispeva k profesionalni in osebni rasti višješolskih in visokošolskih učiteljev ter strokovnih delavcev, kar potrjujejo tako kvantitativni podatki iz poročil osebja kot tudi kvalitativne povratne informacije iz ciljnih skupin. Pri mednarodni mobilnosti za namen poučevanja v programskih državah je večina osebja poročala o pozitivnih učinkih, kot so ustvarjanje dodatnih učinkov (*spin-off*), izboljšanje kakovosti in števila študentske in akademske mobilnosti, razvoj novih učnih praks ali metod ter izboljšanje zaposlitvenih in kariernih možnosti. Visok odstotek osebja je izrazil tudi krepitev svojega profesionalnega omrežja in sodelovanje s partnersko institucijo. Pri mednarodni mobilnosti za namen poučevanja v partnerskih državah je prav tako večina članov osebja (od 39,00 % do 85,43 %) poročala o podobnih učinkih, kot so krepitev sodelovanja s partnerskimi institucijami, deljenje znanja in veščin s študenti ter izboljšanje socialnih, jezikovnih in kulturnih kompetenc. Analiza odzivov osebja tako kaže, da je program Erasmus+ izjemno učinkovit pri ustvarjanju dodatnih učinkov (*spin-off*), kot so razvoj skupnih tečajev ali modulov, akademskih mrež in raziskovalnega sodelovanja. Večina sodelujočih je poročala o izboljšanju kakovosti in števila mobilnosti študentov in akademskega osebja ter o razvoju novih učnih praks ali metod, kar je prispevalo k njihovemu profesionalnemu razvoju.

Povezujoč kvantitativne in kvalitativne ugotovitve lahko trdimo, da program Erasmus+ zagotavlja bogato in multidimenzionalno izkušnjo, ki pomembno vpliva na individualno raven višješolskih in visokošolskih učiteljev ter strokovnih sodelavcev. To vodi do zaključka, da program ne le izpolnjuje svoje obljube o spodbujanju mobilnosti in sodelovanja, ampak tudi aktivno prispeva k oblikovanju bolj povezane in izobražene evropske družbe.

Na organizacijski ravni (na ravni višješolskih in visokošolskih zavodov) je bilo ugotovljeno, da program omogoča bolj sodoben pristop k delu s študenti, izboljšuje izobraževalni sistem, spodbuja obratno mentorstvo, kjer ne le osebje mentorira študente, ampak tudi študenti mentorirajo učitelje, ter ponuja več možnosti za nadaljnje izobraževanje in vstop na trg dela. Program je pohvaljen kot 'okno v svet', ki je pripomoglo k razvoju skupnih študijskih programov, vodi do skupnih diplom in predstavlja povod k: pisanju skupnih znanstvenih člankov, organizaciji mednarodnih konferenc, poletnih šol ter izvedbi mednarodnih doktoratov. Erasmus+ se tako izkazuje kot nepogrešljiv del strategije za mednarodno sodelovanje in razvoj višješolskih ter visokošolskih zavodov, ki ne le obogati izobraževalno okolje, ampak prispeva tudi k širšemu družbeno-gospodarskemu razvoju.

Da bi bil program Erasmus+ v bodoče še bolj uspešen, se v priporočilih izpostavlja **pomembnost izboljšanja podpornih mehanizmov za študente pred, med in po izmenjavi**. Poudarek je na celostni pripravi, ki vključuje kulturne in jezikovne priprave ter vrednotenje izkušenj po vrnitvi. Priporočila se tudi večje vključevanje študentov v promocijo programa in razvoj sistematične mentorske podpore. Prav tako so **administrativni postopki Evropske komisije in njihova orodja prepoznani kot pomembna ovira za mobilnost**, zato je predlagana njihova poenostavitev, vključno z racionalizacijo procesov pridobivanja vizumov. V

priporočilih se omenja tudi potreba po prilagoditvi finančne podpore Erasmus+, zlasti štipendij, da se upoštevajo gospodarske spremembe in razlike v življenjskih stroških. Poudarja se nujnost razvoja zanesljive platforme za nastanitev študentov, ki bi zagotavljala varnost in zmanjšala tveganje za goljufije.

Prav tako se spodbuja vzpostavitev sistemov za lažje iskanje praktičnih izkušenj, kar bi pripomoglo k bolj kakovostnemu usposabljanju. Nenazadnje se priporoča preoblikovanje in **skrajšanje povratnih vprašalnikov s strani Evropske komisije**, da bi študenti lahko izrazili svoje izkušnje bolj jasno in konsistentno.

Izobraževanje odraslih

V sektorju izobraževanja odraslih je program Erasmus+ najbolj uspešen pri tem, da je prepoznan kot sredstvo za razvoj in nadgradnjo dela organizacij za izobraževanje odraslih; omogoča hitre rešitve pri odzivanju na aktualne izzive in potrebe organizacij; omogoča vzpostavitev mednarodnega sodelovanja, učenja dobrih praks iz tujine ter refleksijo lastnega dela skozi mednarodno izkušnjo; krepi medkulturno kompetenco; krepi osebni in strokovni razvoj osebja.

Ključna slabost pri doseganju uspešnosti programa je v tem, da **na sistemski ravni program ne dosega dolgotrajnih učinkov**, saj se spoznanja iz projektov redko prenašajo v sistem izobraževanja odraslih.

Izziv je tudi velik razkorak v **kakovosti prijetih prijav** v sektorju izobraževanja odraslih. Prijave tistih organizacij, ki v praksi delajo z nepoklicnim izobraževanjem odraslih, so zelo dobre. Na drugi strani pa so med prijavitelji tudi organizacije, ki se v svoji osnovi ne ukvarjajo z izobraževanjem odraslih. Pri njih se pojavlja nerazumevanje tega področja v kontekstu programa Erasmus+, kar rezultira v vsebinsko neustreznih prijavah. V zadnjih letih opažamo, da je takšnih prijaviteljev približno polovica.

CMEPIUS izvaja tudi posebne pristope za povečanje učinkov programa, in sicer krepitev komunikacije s prijavitelji – ciljno delajo z različnimi organizacijami, npr. organizacije, ki že imajo dobre izkušnje s programom, usmerjajo na akreditacijo, veliko delajo s knjižnicami in muzeji, ki so jih identificirali kot pomembne organizacije, ki ponujajo splošno izobraževanje odraslih – in pogodbeniki. Te redno spremljajo na vsake pol leta, nudijo jim vrsto izobraževanj in seminarjev (npr. o projektnem menedžmentu, o merjenju učinkov, diseminaciji in promociji, finančnem vodenju projektov za računovodje) ter organizirajo različne dogodke za mreženje.

Kar se tiče diseminacije rezultatov programa, je ta v veliki meri odvisna od delovanja samih organizacij. Določene organizacije delajo odlično, saj vedno diseminirajo rezultate svojega mednarodnega sodelovanja, druge organizacije diseminirajo zgolj svoje izvedene obiske po družbenih omrežjih (npr. Facebooku). Ključna težava pri diseminaciji rezultatov ni v uporabi rezultatov na sami organizaciji, ki izvaja projekt, ampak pri uporabi projektnih rezultatov s strani organizacij, ki v projektu (KA2) niso sodelovale. Ta prenos med organizacijami se v praksi zgodi manj pogosto.

Učinki pandemije covid-19 na izvajanje programa so rezultirali v tem, da se mobilnost v sklopu programa za časa trajanja omejitev ni izvajala. Virtualne mobilnosti se v izobraževanju odraslih niso obnesle. Ko so se sprostili ukrepi fizične distance in so bila potovanja ponovno dovoljena, se je mobilnost znova izvajala. Dobrodošel je bil tudi ukrep podaljšanja trajanja izvedbe projektov, zaradi česar so se lahko izvedli vsi projekti v veliki meri tako, kot so bili tudi načrtovani.

Mladina

Pozitivni učinki programa Erasmus+ se kažejo tudi za področje mladine. Podatki kažejo, da so se skozi aktivnosti v okviru projektov v obdobju 2014–2023 udeleženci v največji meri naučili ustvarjalno izražati ideje, prav tako pa so tudi izboljšali sposobnost sporazumevanja z drugimi v tujem jeziku, dogovarjanja o skupnih rešitvah, kadar obstajajo različna stališča, bolje sočustvujejo z drugimi, izboljšali so sposobnost sodelovanja pri oblikovanju politik in sprejemanju odločitev ter vključevanja v reševanje družbenopolitičnih izzivov. Glede učinkov na organizacije je bilo ugotovljeno, da organizacije sedaj bolje krepijo raznolikost, so bolj sposobne krepiti mednarodne razsežnosti v svojem mladinskem delu, so se skozi projekt naučile več o spodbujanju neformalnega učenja v mladinskem sektorju, prav tako so se naučile tudi več o krepitvi mladinskega dela, ki ga vodijo mladi, ter da sodelovanje v projektu vpliva na njihovo mrežo.

Glede vpliva sodelovanja v programu na same organizacije je opaziti večinoma pozitiven vpliv, še posebej v smislu izboljšanja povezovanja z drugimi organizacijami ter pridobivanja drugih virov, **negativen vidik pa se na nivoju organizacij kaže v tem, da se organizacije zaradi sledenja prioritetam (še posebej 'digitalnim' in 'zelenim') čutijo primorane k opuščanju svojih lastnih prioritet oziroma poslanstev**, ki izhajajo iz potreb njihovih uporabnikov; gre za preživetje mladinskega sektorja, ki je v veliki meri finančno odvisen od projektnih virov, zato se mora nenehno smiselno prilagajati razpoložljivim virom, ne da bi pri tem zanemaril svoje primarno poslanstvo.

Glede mladih kot končnih uporabnikov programa se kaže, da **slabše poznajo oz. so slabše seznanjeni s programom Erasmus+ kot pa mladinske in druge organizacije**. To je sicer pričakovano stanje, ki pa zaenkrat ni primerno naslovljeno s strani nacionalne agencije (MOVIT) in tudi ne s strani programa. Prav tako se kot velika ovira uspešnega doseganja ciljev programa ter naslavljanja horizontalnih prioritet kaže vključevanje mladih v projekte (še posebej pridobivanje udeležencev), kar ponovno kaže, da med mladimi program ni zadosti prepoznaven in da jim ne prinaša dovolj zanje zanimivih koristi oz. jim te niso primerno predstavljene. Program premalo neposredno nagovarja mlade, saj jih večinoma naslavlja le prek organizacij.

Program dosega visok delež vključevanja mladih z manj priložnostmi, pri čemer pa je definicija te skupine v programu pogojena s kontekstom. Opaziti je težnjo k vedno večjemu odstotku vključevanja mladih z manj priložnostmi, ni pa jasno, ali je cilj programa Erasmus+ pretežno

(oz. v večini) naslavlja populacijo mladih z manj priložnostmi ali pa samo zagotoviti, da je v program vključen enak odstotek mladih z manj priložnostmi, kot jih je v celotni populaciji.

Nadalje, nekaj ovir za višjo uspešnost programa izhaja iz tehničnih (platforma) in administrativnih težav (nejasna navodila glede poročanja, preveč podvajanja v prijavnica), nekaj ovir pa se tiče tudi razpisnih pogojev (npr. netransparentna merila glede geografske porazdelitve, ki se zdijo prisotna, a brez eksplicitnih meril v razpisih; premalo je tudi spodbude za nove organizacije, t. i. *newcomers*).

Pomembna ugotovitev je tudi, da **veliko oviro za doseganje uspešnosti programa samim izvajalcem projektov predstavljajo njihove lastne organizacijske ovire, pogosto so namreč mladinske organizacije finančno in kadrovske podhranjene**, medtem ko program Erasmus+ tega dela 'hladnega pogona' organizacij ne financira.

Uspešnost naslavljanja horizontalnih prioritet je najvišja pri prioritetah 'spodbujanje vključenosti in raznolikosti' ter 'spodbujanje in udeležba v demokratičnem življenju, skupne vrednote in državljansko udejstvovanje'. Ostali dve horizontalni prioriteti – 'varstvo okolja ter boj proti podnebnim spremembam' in 'digitalni prehod' – sta manj uspešno naslovljeni. Nadalje, med splošnimi cilji programa se kot najbolj uspešno kaže doseganje cilja 'spodbujanje neformalne in priložnostne učne mobilnosti in aktivnega sodelovanja med mladimi ter sodelovanje, kakovost, vključenost, ustvarjalnost in inovacije na ravni organizacij in politik na področju mladine', najnižje pa je ocenjen splošni cilj 'vpliv na razvoj javnih politik'. Ob tem se pretirano izpostavljanje prioritet 'zeleno' in 'digitalno' prepozna kot dejavnik krnjenja vsebinske ustvarjalnosti prijaviteljev ter odvrčanja vsebin od realnih potreb udeležencev; zdi se namreč, da horizontalne prioritete niso jasno predstavljene kot *horizontalne*, torej kot prioritete, ki so prečno prisotne v vseh aktivnostih, a niso ključne v vsebinskem smislu. Kot pomembno se kaže tudi, da so **strateški cilji na ravni politik najslabše naslovljeni**. Verjetno je to vezano tudi na prekinitev razpisovanja v okviru ukrepa KA3 po letu 2020, medtem ko pokrivanje teh vsebin prek ukrepa KA154 ne pokriva v celoti ciljev ukrepa KA3, ki poleg participacije mladih v razvoju javnih politik podpira razvoj javnih politik na področju mladine nasploh.

Glede učinka na skupnost skoraj dve tretjini organizacij meni, da se je zaradi projekta lokalna skupnost začela bolj zavedati skrbi in interesov mladih, medtem ko skoraj tri četrtine vodij projektov opaža, da je lokalna skupnost pokazala zanimanje za podporo podobnih aktivnosti v prihodnje.

Zaključne ugotovitve s področja uspešnosti programa Erasmus+

Analiza različnih področij delovanja programa Erasmus+ v obdobjih od 2014 do 2023 razkriva, da program kot celota učinkovito podpira izobraževalni sistem v Republiki Sloveniji in pripomore k osebnemu in profesionalnemu razvoju udeležencev na različnih stopnjah izobraževanja. V šolskem izobraževanju so prepoznani predvsem pozitivni vplivi na povečanje prepoznavnosti in spodbujanje sodelovanja med izobraževalnimi institucijami na različnih ravneh, od lokalne do mednarodne. Številne izobraževalne institucije so prav zaradi programa Erasmus+ razvijale inovativne pedagoške pristope ter izboljšale digitalno opremo in

pismenost. Pozitiven vpliv programa se razteza tudi na področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja, kjer so bili zaznani rast mednarodnega sodelovanja in izboljšanje učnih izidov ter usposabljanja osebja. Kljub temu so bili prepoznani izzivi, kot je pomanjkanje znanja pri pripravi projektov in administrativna zahtevnost, ki pa se postopoma rešujejo s podporo in usposabljanjem prijaviteljev. Opaženi so bili tudi občutni učinki na širjenje dobrih praks in krepitev mednarodnega sodelovanja, ki obljublajo dolgotrajnejši sistemski vpliv na izobraževanje.

V terciarnem izobraževanju je Erasmus+ omogočil študentom izboljšanje ključnih kompetenc, kot so prilagodljivost, samozavest, odprtost in zmožnost soočanja z novimi izzivi. To je še posebej pomembno v kontekstu globalizacije in mednarodnega delovnega okolja. Priznavanje študijskih dosežkov ostaja ključni izziv, ki zahteva nadaljnjo pozornost in izboljšave. Vendar pa program skozi mednarodne izmenjave spodbuja tudi osebno rast in razvoj medkulturnih kompetenc ter profesionalno pripravljenost.

Sektor izobraževanja odraslih je prav tako beležil uspehe programa Erasmus+, predvsem v smislu razvoja in nadgradnje organizacij ter spodbujanja medkulturnih kompetenc in mednarodnega sodelovanja. Vendar so izpostavljene težave s prenosom rezultatov projektov v širši sistem izobraževanja in potrebo po boljši usmerjenosti programov v dejanske potrebe udeležencev.

Kar zadeva področje mladine, je Erasmus+ spodbujal ustvarjalno izražanje, komunikacijo v tujih jezikih, dogovarjanje in vključevanje v družbene izzive. Na ravni institucij je bil vpliv pozitiven, še posebej pri izboljšanju povezovanja in pridobivanju virov. Izpostavljene so bile tudi skrbi glede opuščanja lastnih prioritet organizacij v prid sledenju programskim smernicam.

Na splošno se lahko zaključi, da pozitivni učinki programa vključujejo izboljšanje medkulturne kompetence, jezikovne spretnosti, digitalne pismenosti ter razvijanje socialnih in komunikacijskih veščin med vsemi udeleženci. Erasmus+ podpira inkluzivnost in zagotavlja enake možnosti za udeležbo različnih skupin deležnikov, kar vključuje osebe iz raznolikih socialno-ekonomskih ozadij. Pozitivni učinki se kažejo tako na individualni kot na organizacijski ravni za vse sektorje.

Vendar program kaže tudi na obstoječe izzive, kot so administrativne ovire in orodje Evropske komisije, ki zahteva urgentno prenovu, potrebo po večji podpori pri pripravi in vodenju projektov, izboljšanje mehanizmov za promocijo programa in razširjanje dobrih praks ter učinkovitejše vključevanje digitalnih orodij. Poleg tega obstajajo pomisleki glede sistemske integracije pridobljenih znanj in izkušenj v nacionalne izobraževalne okvire ter vplivov na sistemsko raven. Pomembno je, da se še naprej razvijajo strategije, ki bodo povečale vključenost in omogočile boljši dostop do programa za vse ciljne skupine, vključno z mladimi z manj priložnostmi. Izpostavlja se potreba po definiciji ranljivih skupin, priznavanje študijskih obveznosti, opravljenih v tujini, posebna skrb za mlade akademike ter možnost, da je mobilnost namenjena tudi raziskovanju, ne zgolj poučevanju.

Kljub očitnim pozitivnim učinkom programa na različna področja izobraževanja je pomembno, da se razume in obravnava tudi morebitne neželene posledice, kot je 'beg možganov'. To

zahteva uravnotežen pristop, ki ne spodbuja samo mednarodne mobilnosti, temveč krepi tudi možnosti in privlačnost, da mladi po zaključku izobraževanja prispevajo v svoji domači državi.

Poročilo kaže, da je program uspel ustvariti okolje, v katerem so udeleženci pridobili ne le znanje in spretnosti, ampak tudi vrednote in perspektive, ki presegajo nacionalne meje. Da bi zagotovili, da Erasmus+ ostane učinkovit in relevanten, je ključnega pomena, da Evropska komisija nadaljuje z izboljševanjem kakovosti in dostopnosti, zlasti v luči novejših izzivov, ter upošteva priporočila različnih deležnikov, v tem poročilu nanizana v zadnjem poglavju, in s tem izkoristi priložnosti za nadaljnjo rast in izboljšave programa.

UČINKOVITOST PROGRAMA

Šolsko izobraževanje

Z vidika ocene učinkovitosti programa Erasmus+ je ugotovljeno, da primerjava med odobrenimi proračuni po sporazumih in odobrenimi proračuni po pregledih končnih poročil kaže na to, da so bila sredstva, dodeljena programu Erasmus+, v večji meri uspešno izkoriščena, kar je prispevalo k izboljšanju kakovosti šolskega izobraževanja v Republiki Sloveniji. Sodelovanje z vzgojno-izobraževalnimi zavodi kot primarnimi deležniki (in z drugimi različnimi akterji, vključenimi v izvajanje in nadzor programa), je ključno za učinkovitost programa. CMEPIUS se tega dobro zaveda in je v obeh programskih obdobjih zelo skrbno in zelo uspešno izvajal številne aktivnosti za krepitev neposrednega sodelovanja z vzgojno-izobraževalnimi zavodi (npr. delavnice, seminarji, svetovanje na posameznih zavodih in po telefonu, e-pošti, skrbniki posameznih projektov) in z nekaterimi drugimi akterji, ki pomembno podpirajo nacionalno agencijo pri kreptvi programa Erasmus+ (npr. Zavod RS za šolstvo/Šola za ravnatelje). Zagotovo obstaja še nekaj prostora za izboljšave v smislu še učinkovitejšega (ne)posrednega dostopanja do zavodov šolskega sektorja, s poudarkom na tistih, ki še niso bili vključeni ali so bili pri prijavi neuspešni.

Hkrati se je učinkovitost sodelovanja z Evropsko komisijo med obema programskima obdobjema razlikovala, pri čemer je bilo opaziti nekaj izboljšav, še posebej mehanizem akreditacije, ki omogoča enostaven in konstanten dostop do finančnih sredstev prijaviteljev (vsako leto se odda zgolj finančni zahtevki), ter pavšali akcij KA210 in KA220. Še vedno pa obstajajo področja, kjer bi bilo mogoče postopke izboljšati in poenostaviti za prijavitelje in CMEPIUS. **Ob tem je posebej izpostavljeno področje (ne)delovanja podpornih orodij za prijavo in implementacijo programa Erasmus+, vzpostavitev sistema 'nadzora kakovosti' programov usposabljanj in sistema učinkovitejšega 'nadzora' nad t. i. profesionalnimi pisci prijav, kopiranjem prijav.**

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Tudi za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja se lahko o učinkovitosti programa z vidika porabljenih sredstev sklepa le posredno, ker ni podatkov, na podlagi katerih bi lahko učinkovitost merili kot razmerje med porabljenimi sredstvi in spremembami oz. učinki ukrepov KA1 in KA2. Nekaj podatkov je izstopajočih: dodeljena sredstva za posamezen projekt mobilnosti so v novem programskem obdobju v povprečju višja, hkrati pa so precej nižja povprečna dodeljena sredstva za partnerske projekte, nižja so tudi v primerjavi s povprečnimi sredstvi za projekte mobilnosti. To gre verjetno pripisati temu, da je nova shema šele na začetku in bodo večji partnerski projekti odobreni na naslednjih razpisih.

Na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja v Republiki Sloveniji ima sodelovanje med različnimi akterji, kot so ministrstvo, Center RS za poklicno izobraževanje, Zavod za šolstvo, CMEPIUS, Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije, še veliko manevrskega prostora za izboljšave. Za doseganje večjega učinka programa bi bilo ključnega pomena zagotoviti bolj konkretno podporo s strani relevantnih deležnikov.

V kontekstu izboljšanja sodelovanja je CMEPIUS uvedel redna srečanja z deležniki, katerih glavni namen je izmenjava informacij ter iskanje sinergij. Izjemno pomemben del delovnih nalog nacionalne agencije se osredotoča na vzpostavljanje učinkovite komunikacije s prijavitelji in pogodbeniki v okviru programa. Pred objavo razpisa CMEPIUS izvaja informativni seminar. Poudarek je na tehničnih in vsebinskih vidikih, s ciljem zagotoviti relevantnost in smiselnost prijav. Ob odobritvi projekta je pogodbenik vabljen na uvodni seminar. Sledijo redna spremljanja projekta dvakrat letno, organizacija tematskih seminarjev.

V obdobju novega programa (2021–2027) so bile uvedene nekatere poenostavitve, a so se obenem pojavili tudi določeni izzivi. Med poenostavitvami na CMEPIUS-u izpostavljajo akreditacijo, vendar pa je hkrati postalo precej zapleteno njihovo spremljanje. **Dodatno težavo predstavljajo tudi napake v orodjih za poročanje (BM).**

Kot novost je bil vpeljan dodaten, jesenski razpisni rok za KA210, vendar pa se je izkazal kot dodatno breme za nacionalne agencije brez opaznega pozitivnega učinka. Administrativno delo se je povečalo, hkrati pa so prijave manj kakovostne, saj večino prijavljenih projektov predstavljajo tisti, ki so bili neuspešni v prvem roku. Kljub velikemu številu prijavljenih projektov (v letu 2023 jih je bilo 13) sta na koncu odobrena le eden ali dva zaradi omejenih sredstev na drugem razpisnem roku.

Terciarno izobraževanje

Z vidika terciarnega izobraževanja se stroškovna učinkovitost različnih ukrepov programa kaže v tem, da so bila sredstva, dodeljena programu, na splošno dobro izkoriščena, kar je prispevalo k izboljšanju kakovosti in dostopnosti terciarnega izobraževanja v Republiki Sloveniji. V primerjavi s prejšnjim programskim obdobjem bo proračun za Erasmus+ 2021–2027 omogočil širši obseg in globino ukrepov, čeprav se postavlja vprašanje, ali je razporeditev sredstev med različnimi področji programa in ključnimi ukrepi v celoti ustrezna glede na njihovo raven učinkovitosti in koristnosti. Glede na ekonomske spremembe in razlike v življenjskih stroških je priporočljivo, da Evropska komisija prilagodi višino štipendij v okviru

programa Erasmus+, da bi bolje odražale finančne potrebe študentov in zagotovile bolj dostopno mednarodno mobilnost.

Sodelovanje med različnimi akterji, vključenimi v izvajanje in nadzor programa, je ključno za njegovo uspešnost. Učinkovitost tega sodelovanja in vodilna vloga Evropske komisije pri tem sta se med obema programskima obdobjema razlikovali, pri čemer je bilo opaziti nekaj izboljšav, še vedno pa obstajajo področja, kjer bi bilo mogoče postopke izboljšati in poenostaviti, zlasti z vidika informacijske tehnologije in določenih akcij, kot je KA171. Da bi izboljšali uporabniško izkušnjo in zmanjšali tehnične težave, ki ovirajo procese v okviru programa Erasmus+, je **urgentno, da Evropska komisija izvede celovito nadgradnjo ali zamenjavo obstoječega informacijskega sistema Erasmus Dashboard z bolj napredno in zanesljivo rešitvijo**. Trenutna infrastruktura negativno vpliva na učinkovitost programa Erasmus+. **Predlaga se tudi poenostavitev postopkov in združevanje akcij KA171 in KA131 za zmanjšanje administrativnih bremen in spodbujanje večje učinkovitosti**. Nadalje, za spodbujanje učinkovitosti in zmanjšanje negotovosti pri izvajanju kratkih intenzivnih programov sta priporočeni povečana finančna in organizacijska podpora ter večja prilagodljivost glede omejitev števila udeležencev.

Uvedeni poenostavitveni ukrepi, kot so sistem poenostavljenih subvencij in akreditacijski sistem, so prispevali k zmanjšanju administrativnih bremen za nacionalne agencije, upravičence programa in udeležence. Kljub temu obstajajo razlike med ukrepi in področji, kjer bi bilo mogoče program še dodatno poenostaviti, da bi zmanjšali administrativno breme brez ogrožanja pravilnega upravljanja, rezultatov in vpliva programa.

Indikatorji, določeni za program v uredbi, so ključni za spremljanje in ocenjevanje njegove učinkovitosti na nacionalni ravni. **Obstaja velik potencial za izboljšanje celotnega sistema upravljanja in spremljanja (Erasmus Dashboard), zlasti z razvojem dodatnih orodij za podporo upravljanju, ki bi bila bolj skladna s potrebami in zasnovo programa Erasmus+**. Nadalje, eno izmed ključnih ovir za učinkovito spremljanje in vrednotenje učinkov programa Erasmus+ na nacionalni ravni predstavlja vprašalnik, ki ni metodološko robusten. S svojo pretirano dolžino in pomanjkanjem upoštevanja univerzalnih metodoloških načel, skupaj s spreminjanjem vsebine skozi različna programska obdobja, vprašalnik otežuje dostop do podatkov in analizo podatkov, ki bi lahko bili izjemno koristni na nacionalni ravni. To vpliva tudi na celotno učinkovitost programa.

Izobraževanje odraslih

Sektor izobraževanja odraslih ugotavlja, da je stroškovna učinkovitost različnih ukrepov v programu s strani dokumentacije, ki jo prejme CMEPIUS, zadovoljiva in ustrezna (stroški so porabljeni za predvidene namene). Vseeno pri stroškovni učinkovitosti institucije s področja izobraževanja odraslih poročajo, da je sredstev premalo, še posebej v projektih KA2, pa tudi v projektih mobilnosti za učeče se odrasle. Višina proračuna v programu Erasmus+ 2021–2027, v primerjavi s programom Erasmus+ 2014–2020, se je za sektor izobraževanja odraslih nekoliko povečala; zelo se je povečala na projektih mobilnosti (KA1), kjer je na voljo dovolj finančnih sredstev, medtem ko je na projektih KA2 na voljo znatno premalo sredstev. Sektor izobraževanja odraslih v celotnem programu Erasmus+ za področje izobraževanja in

usposabljanja prejme najmanjši delež sredstev (5 % v prejšnjem in 5,8 % v obstoječem programu), kar je glede na ciljno skupino, ki jo pokrivajo odrasli, odločno premalo.

Glede učinkovitosti sodelovanja med različnimi akterji, ki sodelujejo pri izvajanju in nadzoru programa (na relaciji Evropske komisije in CMEPIUS-a), je moč ugotoviti, da se tovrstno sodelovanje izboljšuje, leta 2019 se je vzpostavila delovna skupina in predstavniki Evropske komisije se skupaj s predstavniki nacionalnih agencij medsebojno pogovarjajo in delijo svoje izkušnje. Določen razkorak med željami nacionalnih agencij in Evropsko komisijo pa še vedno ostaja. Glede izpolnjevanja vodilne vloge Evropske komisije v tem procesu je gotovo, da ta vsebinsko (prek strategij in prednostnih nalog) usmerja program, določa agendo glede samih akcij (trenutno se velika večina denarja usmerja v mobilnost) in višino finančnih sredstev.

Priporočila Evropski komisiji gredo v smer **večje prilagodljivosti** s finančnimi sredstvi. Pogodbeniki si v zadnjih dveh letih zaradi druginje ne pokrijejo potnih stroškov, zato bi se bilo treba na tem mestu prilagoditi s smotrnim premislekom pri uporabi sredstev. Problematična je tudi enaka individualna podpora za vse učeče se (učenci, dijaki, študenti, odrasli), saj odrasli potrebujejo drugačen tip nastanitve v tujini kot druge ciljne skupine.

Neustrezno je tudi to, da organizacija za mobilnost zaposlenega prejme še enkrat več sredstev kot za učečega se odraslega, s čimer sredstva za pokrivanje stroškov za mobilnost učečega se odraslega niso zadostna glede na dejanske stroške, ki nastanejo. Zato je individualno podporo za učeče se odrasle treba uskladiti z individualno podporo za strokovno osebje.

Ukrepi za spremljanje in podporo prijaviteljev, upravičencev in udeležencev so v veliki meri učinkoviti in sorazmerni. CMEPIUS je pri svojem delu odziven in pripravljen pomagati organizacijam, ki se srečujejo z različnimi izzivi. Kadar ob polletnih spremljanjih projektov na CMEPIUS-u ugotovijo, da se pojavljajo določene težave pri več organizacijah, v ta namen organizirajo dogodek za vse organizacije, s katerimi naslovijo identificirane probleme.

Uvedeni ukrepi Evropske komisije za poenostavitev upravnega bremena za upravičence in udeležence niso dosegli bistvenega učinka, saj upravno breme ostaja enako.

Nova orodja za podporo upravljanju programa so različno učinkovita: nove akcije delujejo dobro, nova IKT-orodja pa v praksi ne delujejo vedno optimalno, kar mestoma otežuje delo pogodbenikov in nacionalne agencije.

Mladina

Distribucija sredstev po posameznih ukrepih za področje mladine se skozi leta zelo spreminja; te spremembe v prerazporejanju virov med ukrepi nimajo strateške podlage (razen v letih 2020 in 2021 zaradi epidemije covid-19), kar niža učinkovitost programa, še posebej z vidika ciljev posameznega ukrepa, kar se kaže npr. v šibkem doseganju ciljev strateškega vplivanja na mladinske politike. Čeprav so skupna sredstva po letu 2020 občutno narasla, se zaenkrat težko oceni, ali ima zvišanje finančnih sredstev dejansko temu sorazmerne učinke, saj niso znani pričakovani rezultati ob znatnem povišanju virov; uspešno se dosega sicer kvantitativne indikatorje števila vključenih mladih in zvišanih sredstev za projekte, ni pa še jasno, ali bo sorazmerno povečan tudi učinek na posameznike, organizacije in skupnost.

Število akreditiranih organizacij je sorazmerno nizko, skupno 11 v letu 2017 ali 15 v letu 2023, je pa treba pojasniti, da so pred letom 2020 to bile organizacije z 'znakom kakovosti', po letu 2021 pa je akreditacija postala status, ki pomeni razliko v samem razpisnem procesu. V kontekstu statusa prijaviteljev je pomemben tudi odstotek novih prijaviteljev in sodelujočih organizacij (*newcomers*), ki ostaja nizek. Kot **ovira učinkovitosti se kaže tudi dejstvo, da razpisi zahtevajo vedno nove/inovativne vsebine**, zato so prijavitelji primorani razvijati vedno nove programe in **posledično zanemarjati stare programe**, ki so kakovostni in bi jih bilo smiselno razvijati in dolgoročno ohranjati.

Nadalje, **učinkovitost programa nekoliko ovira tudi dejstvo, da je zagotovljeno premalo virov in premalo poudarka na mentoriranju mladih**, ki imajo vedno več potreb po spremljanju in mentorstvu, vse pogostejše so težave v duševnem zdravju ter psihološke in osebne stiske mladih, kategorija financiranja spremljevalca pa vseh teh vidikov ne pokriva; v zvezi s tem so prenizka sredstva tako za upravičence in za mentorje v organizacijah kakor za zunanje strokovne izvajalce, ki bi npr. lahko izvajali strokovno psihološko pomoč in druge vrste pomoči. Nenazadnje, še vedno se kaže kot **ovira digitalna platforma, ki še vedno ne deluje optimalno, pogoste so motnje, pri čemer vnašanje zahteva veliko časa**.

Kot očitna ovira se **kaže inflacija preteklih dveh let, ki je močno podražila stroške poti**, nastanitev in prehrane. Delo nacionalne agencije MOVIT je večinoma ocenjeno dobro, kot slabost je pogosto izpostavljena slaba dosegljivost po telefonu, saj je večina svetovanja preusmerjena na e-pošto (prek splošnega info naslova), uradne ure pa so določene zelo 'nišno'. Prijavitelji in upravičenci zaznavajo posledice pomanjkanja kadra na nacionalni agenciji MOVIT. Število revizijskih obiskov na terenu z leti pada (kar je sicer razumljivo v letih 2020 in 2021 zaradi epidemije covid-19). Kot močan dejavnik se kaže dejstvo, da ima MOVIT pri interpretaciji vsebinskih navodil programa nekaj svobode in s tem znaten vpliv na implementacijo programa, ki bi lahko bil bolj usmerjan s strani URSM, predvsem z vidika nacionalnih prioritet za mladino.

Zaključne ugotovitve s področja učinkovitosti programa Erasmus+

Poročilo o učinkovitosti programa Erasmus+ v Republiki Sloveniji kaže, da so sredstva, namenjena izboljšanju kakovosti izobraževanja, v šolskem sektorju dobro izkoriščena. To poudarja pomembnost sodelovanja vzgojno-izobraževalnih institucij kot ključnih akterjev za uspešnost programa. Učinkovitost je bila dosežena tudi z vključevanjem različnih akterjev in s poudarkom na stalnem izboljševanju komunikacijskih poti in podpornih orodij. V poklicnem in strokovnem izobraževanju in usposabljanju so sredstva enako dobro izkoriščena, čeprav ni neposrednih podatkov za merjenje učinkovitosti. V terciarnem izobraževanju so sredstva prav tako ustrezno porabljena, kar prispeva k izboljšanju dostopnosti in kakovosti izobraževanja. Vendar pa poročilo navaja tudi potrebo po prilagoditvi finančnih sredstev, da bi se upoštevale ekonomske spremembe in razlike v stroških življenja. Sektor izobraževanja odraslih poroča o zadostni stroškovni učinkovitosti s pravilno porabo sredstev. Vendar je v sektorju zaznati potrebo po več sredstvih, zlasti v projektih partnerstev za sodelovanje (KA2) in mobilnostih za učeče se odrasle. Sodelovanje med različnimi deležniki, kot so Evropska komisija, CMEPIUS in drugi, se izboljšuje, kar je pozitivno za celotno učinkovitost programa. Na področju mladine

se učinkovitost spreminja zaradi različne razporeditve sredstev med posameznimi ukrepi. Kljub povečanju sredstev v novem programskem obdobju je potrebno bolj ciljno usmerjanje sredstev na podlagi strateških ciljev. Zaznava se tudi potreba po boljši podpori in mentorstvu mladih, saj so pogoste težave z duševnim zdravjem in potrebo po psihološki podpori.

Poročilo poudarja potrebo po nadaljnjih izboljšavah, vključno s prilagajanjem finančne podpore, ki bo usklajena z inflacijo, poenostavitvijo administrativnih postopkov in izboljšanjem orodij za spremljanje in podporo prijaviteljev in udeležencev. Ugotovljeno je bilo, da je učinkovitost programa mogoče povečati z boljšo koordinacijo med vsemi deležniki in z jasnejšo usmeritvijo programskih ciljev, kar bi povečalo njegov vpliv in koristi za vse udeležence. Prav vsi sektorji opozarjajo na zelo slabo delovanje digitalne platforme, ki jo ponuja Evropska komisija; zato se Evropsko komisijo poziva, da v namen večje uspešnosti in učinkovitosti programa Erasmus+ urgentno izvede celovito nadgradnjo ali zamenjavo obstoječega informacijskega sistema z bolj napredno in zanesljivo rešitvijo. Trenutna infrastruktura negativno vpliva na učinkovitost programa Erasmus+. Poleg tega je izpostavljena potreba po prilagodljivosti v času ekonomskih sprememb, kot sta inflacija in nihanje življenjskih stroškov, še posebej pri dodeljevanju štipendij in kritju stroškov mobilnosti. Vse te ugotovitve odražajo potrebo po stalnem prilagajanju programa Erasmus+, da bi lahko zagotovili optimalno izrabo sredstev in doseganje ciljev, kar bo koristilo tako posameznikom kot širši izobraževalni skupnosti.

RELEVANTNOST PROGRAMA

Šolsko izobraževanje

Z vidika relevantnosti programa je bilo v okviru evalvacije ugotovljeno, da so cilji programa Erasmus+ 2021–2027 usklajeni oziroma nagovarjajo izzive šolskega sektorja, ki jih najdemo v različnih nacionalnih usmeritvah in dokumentih, kot so npr. Načrt za okrepanje in odpornost (NOO), Akcijski načrt za digitalno izobraževanje 2021–2027, Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja 2007 idr. Nagovarjajo tudi splošne teme, kot so digitalno izobraževanje in kompetence, posodabljanje didaktičnih pristopov, profesionalni in karierni razvoj vodstvenih in strokovnih delavcev, vodenje v šolah itd., ki so opredeljene tudi v najnovejših nacionalnih dokumentih, kot je npr. osnutek Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033.

Program je relevanten za različne skupine deležnikov, tako v vrtcih kot v osnovnih in v srednjih šolah. Hkrati je bilo ugotovljeno, da so v programu manj zastopani vrtci in da je določen delež zavodov, ki so v program intenzivno vključeni, kar pomeni, da s projekti bodisi nadaljujejo bodisi so hkrati vključeni v več različnih projektov. Obstajajo pa tudi institucije, ki v program Erasmus+ še niso bile vključene in bi jih bilo v prihodnje smiselno ciljno naslavljati in spodbujati k vključevanju, tudi skladno s predlogi, ki so jih podali sodelujoči v raziskavi. Podobno bi bilo smiselno bolj ciljno naslavljati posamezne ciljne skupine regionalno, saj primerjava podatkov kaže, da so določene regije pri prijaviteljih manj zastopane (npr. posavska statistična regija).

Program Erasmus+ 2021–2027 poudarjeno naslavlja vključevanje težje dosegljivih skupin, pri čemer analiza zbranih podatkov kaže, da udeleženci z manj priložnostmi (tako strokovni delavci kot učenci in dijaki) sicer imajo možnost vključitve, ki pa ni v celoti ali vsaj v večji meri izkoriščena. Sodelujoči v raziskavi tako večkrat navajajo neposredne učinke, ki jih vrtci in predvsem šole na tem področju oziroma za te skupine dosegajo. Hkrati je bilo ugotovljeno, da se vključevanje težje dosegljivih skupin dosledno spodbuja in promovira tudi s strani CMEPIUS-a. **Obstajajo torej izzivi na področju večjega vključevanja vrtcev, zato se predlaga še več poudarka na vključevanju strokovnih delavcev novincev.**

Program sicer ustrezno in poudarjeno naslavlja odziv na zelene in digitalne prehode, pri čemer je po pregledu projektov razvidno, da je digitalni prehod praviloma bolj in večkrat naslovljen kot pa zeleni prehod. **V tem okviru je potrebno dodatno ciljno usmerjanje in ozaveščanje potencialnih prijaviteljev za vključevanje teh tem v projekte in skladno s tem načrtovanje aktivnosti.**

Relevantnost projekta Erasmus+ 2021–2027 v primerjavi z Erasmus+ 2014–2020 kaže, da program konsistentno ohranja ključne vidike, ki pa jih, skladno z razvojem in spreminjajočimi se potrebami, smiselno nadgrajuje, izboljšuje ter prioritizira.

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Program v praksi že prispeva k uresničevanju teh ciljev, še posebej v kontekstu vključevanja dijakov z manj priložnostmi, razvoja digitalnih kompetenc, trajnostnega razvoja in spodbujanja sodelovanja v demokratičnem življenju. V obeh obdobjih programa jasno izstopa, da so dijaki in strokovni delavci, ki so sodelovali v programu Erasmus+ v obdobjih 2014–2020 in 2021–2023, izkazali visoko stopnjo zadovoljstva in pridobljenih kompetenc. Program Erasmus+ je torej pomembno prispeval k raznolikim vidikom osebnostnega, profesionalnega in medkulturnega razvoja dijakov in strokovnih delavcev, pri čemer so udeleženci izkazali visoko zadovoljstvo s pridobljenimi izkušnjami in kompetencami.

Program Erasmus+ med srednjimi poklicnimi in strokovnimi šolami predstavlja dobro uveljavljeno prakso, ki omogoča participacijo tudi ranljivim udeležencem. Kljub temu je treba **še dodatno usposobiti tiste, ki izbirajo kandidate za sodelovanje v programu**, da bodo posebne ciljne skupine prepoznali in jim z udeležbo na mobilnosti dali priložnost.

Delodajalci, ki sprejemajo dijake na mobilnost, bi potrebovali dodatno podporo, saj je čas, ki ga posvetijo tujim dijakom, izjemno velik. Potrebna bi bila **bolj intenzivna vključitev gospodarske in obrtno-podjetniške zbornice** v prizadevanja za privabljanje delodajalcev v program. To bi okrepilo sinergijo med programom Erasmus+ in poslovnim sektorjem ter izboljšalo izkoriščanje potenciala programa za vključevanje dijakov v delovno okolje.

Ocenjujemo, da **program Erasmus+ v prejšnjem obdobju ni dosegel pričakovanih ciljev za dijake iz manj spodbudnih okolij**. V novem obdobju 2021–2027 so šole postavile vključevanje teh ciljnih skupin kot prednostno nalogo, kar je izboljšalo podporo manj privilegiranim udeležencem. Dijaki in dijakinje, ki so odšli na mobilnost v podjetja (oblika vajeništva) v novem programskem obdobju (2021–2023), izkušnjo dela v tujini opisujejo kot izrazito pozitivno.

Tudi v segmentu vabljenih ekspertov za podjetja bi veljalo povečati delež tistih (npr. mentorjev), ki bi odhajali v podjetja v tujino in v svoje delovno in izobraževalno okolje prinašali nova strokovna in didaktična znanja. Mentorji v podjetjih predstavljajo ključno vez med šolo in podjetjem. V izjavah mentorjev se izraža prepričanje, da prisotnost tujih dijakov obogati delovno okolje in prispeva k razvoju komunikacijskih kompetenc zaposlenih v tujem jeziku. Kljub temu mentorji kot skupina izražajo določeno zadržanost glede odločitve za lastno mobilnost v tujino, saj se zavedajo, da njihova odsotnost v domačem podjetju predstavlja izziv pri nadomeščanju njihove odsotnosti. Ključnega pomena je, ali vodstvo podjetja prepozna in ceni prednosti, ki izhajajo iz takšnih izmenjav in pridobivanja izkušenj.

V novem programskem obdobju je poudarek na specifičnih ciljnih skupinah. Večji poudarek je na socialni vključenosti, kar povečuje družbeno relevantnost programa. Erasmus+ 2021–2027 še intenzivneje spodbuja širšo vključenost različnih deležnikov, vključno z gospodarstvom, nevladnimi organizacijami, lokalnimi skupnostmi itd.

Terciarno izobraževanje

Za področje terciarnega izobraževanja je ugotovljeno, da so bile glede na prejšnje programsko obdobje uvedene nekatere izboljšave, vendar obstajajo področja, kjer bi lahko program še naprej napredoval in se prilagajal spreminjajočim se potrebam. Ta priporočila se nanašajo predvsem na privabljanje in doseganje ciljnih skupin, povečanje ozaveščenosti o programu, doseganje in vključevanje težje dosegljivih skupin, integracijo z zelenimi in digitalnimi prehodi.

Priporočila za večjo vključenost in informiranje osebja v program Erasmus+ se osredotočajo na oblikovanje celovitih strategij s strani višješolskih in visokošolskih zavodov, ki bi vse zaposlene, neodvisno od vrste pogodbe ali obsega delovnega časa, spodbujale in podpirale k sodelovanju v mednarodni mobilnosti. Izpostavljena je potreba po enakem dostopu do informacij in virov, ki omogočajo pripravo na mobilnost, ter po prepoznavanju in odpravljanju strukturnih ovir, ki preprečujejo **sodelovanje zaposlenih za določen čas ali s krajšim delovnim časom**.

Prav tako se predlaga širitev mobilnosti Erasmus+ z **uvvedbo nove kategorije, namenjene akademskemu osebju za udeležbo na mednarodnih konferencah in srečanjih**. Ta bi spodbujala k boljši vidnosti raziskovalnih ustanov in spodbujala mednarodno akademsko sodelovanje.

Za **mlade akademike na začetku kariere se priporoča razvoj prilagodljivih programov**, ki bi upoštevali njihove edinstvene potrebe in okoliščine. Poudarek je na jasnem komuniciranju in promociji teh programov ter na oblikovanju posebnih pogojev, ki bi neposredno naslavljali njihove potrebe, vključno s subvencioniranjem stroškov, kot so varstvo otrok ali podpora partnerjev.

Nazadnje, višješolski in visokošolski zavodi izražajo potrebo po **jasnejši definiciji ranljivih skupin in bolj specifičnih navodilih za njihovo identifikacijo in preverjanje**, s čimer bi se olajšalo njihovo vključevanje v program Erasmus+. Predlagajo, da CMEPIUS in Evropska

komisija zagotovita jasna navodila, ki bi podprla ta prizadevanja. To je področje, ki je bilo izpostavljeno že v prejšnjih poglavjih s strani vseh izobraževalnih sektorjev.

Sklepno mnenje je, da ima program Erasmus+ še naprej ključno vlogo v podpori terciarnemu izobraževanju, hkrati pa sta potrebna stalna prilagoditev in razvoj programa za naslavljanje spreminjajočih se potreb in izzivov.

Izobraževanje odraslih

Področje izobraževanja odraslih ugotavlja, da bi ob naraščajočih vojnih konfliktih v svetu veljalo razmisliti, da bi se cilje programa Erasmus+ 2021–2027 ali njegovega naslednika tudi nekoliko dopolnilo, predvsem **z večjimi prizadevanji po izobraževanju za mir**, katerega poslanstvo je po drugi svetovni vojni opravljalo prav izobraževanje odraslih pod okriljem različnih iniciativ organizacije UNESCO.

Čeprav predstavlja krepitev spretnosti za udeležbo v demokratičnem življenju, skupnih vrednot in dejavnega državljanstva pomemben cilj sektorja za izobraževanje odraslih v sklopu programa Erasmus+, **pa na tem področju relevantnosti program dosega najšibkejše učinke**. Zato bi veljalo v večji meri okrepiti prizadevanja in podpreti tiste iniciative projektov, ki krepijo spretnosti odraslih za udeležbo v demokratičnem življenju in dejavnem državljanstvu.

Izzivi, povezani z zelenim in digitalnim prehodom Evrope, se v zelo veliki meri odražajo v ukrepih programa Erasmus+ 2021–2027. Pomen programa Erasmus+ 2021–2027 v primerjavi s pomenom programa 2014–2020 v sektorju izobraževanja odraslih ostaja enak, saj so prednostne naloge bolj ali manj enake (z izjemo dodatnega naslavljanja problematike za begunce iz Ukrajine).

Relevantnost programa se odraža tudi pri privabljanju in doseganju ciljnih skupin. Večina organizacij, ki od leta 2014 sodeluje v programu, je sodelovala v petih ali več projektih. Glede na to, da je med njihovimi glavnimi ciljnimi skupinami skupina učečih se odraslih z manj priložnostmi, je vključenost v program Erasmus+ v Republiki Sloveniji dobra. Poleg tega je velik tudi delež organizacij, ki so od leta 2014 sodelovale le v enem projektu v okviru programa Erasmus+, kar nakazuje, da je program privlačen tudi za organizacije, ki predhodno še niso bile deležne njegovih ugodnosti. To pomeni, da program Erasmus+ ohranja svojo dostopnost za vključevanje novih organizacij, dejavnih na področju izobraževanja odraslih.

Zasnova programa je prav tako usmerjena in prilagojena učečim se odraslim z manj priložnostmi (npr. starejši, brezposelni, mladi odrasli, migranti), ki tradicionalno ne sodelujejo v mednarodnih dejavnostih. Poseben izziv za mobilnost učečih se odraslih predstavljajo odrasli z gibalno oviranostjo.

Program je **v najmanjši meri relevanten za doseganje učinkov na sistemski ravni**, saj Erasmus+ ni del politike izobraževanja odraslih na nacionalni (sistemski) ravni, finančna sredstva programa niso vključena v letne programe izobraževanja odraslih, **odločevalci ne prepoznavajo učinkov programa Erasmus+ na izobraževanje odraslih na nacionalni ravni** (na

sistem, politiko, reforme), in niti tega, da bi program v sektorju izobraževanja odraslih pripomogel k boljšemu razumevanju ključnih orodij in politik EU.

Mladina

Na področju mladine je bilo z vidika relevantnosti programa ugotovljeno, da je izziv programa doseči in k aktivni participaciji spodbuditi tiste mlade, ki niso ali skoraj niso vključeni v aktivnosti izven formalnega izobraževanja, pri čemer je izziv doseganja želenega števila udeležencev na eni strani povezan z (ne)motiviranostjo mladih, na drugi strani pa s pestrostjo ponudbe. Zaenkrat se program le v manjši meri prepleta z Nacionalnim programom za mladino, kar je posledica raznolikosti državnih organov, vključenih v NPM (in njihove raznolikosti pri zmožnostih sodelovanja z URSM), ter kadrovske in finančne šibkosti URSM.

Tudi z vidika relevantnosti se kaže **že omenjena težava kriterijev in definicije skupine mladih z manj priložnostmi**, saj oceno glede tega podajajo vodje (organizatorji/izvajalci) projektov, ki pa oceno podajo izključno na podlagi lastne presoje ali samoocene mladega udeleženca. Kategorija 'mladi z manj priložnostmi' je kontekstualna spremenljivka in generira niz vprašanj na temo, kdo je upravičen do tega, da je obravnavan kot 'mladi z manj priložnostmi', kako preprečiti, da presoja vodij/koordinatorjev/izvajalcev projektov ne bi temeljila na subjektivnih vtisih in predsodkih; kako oznaka 'mladi z manj priložnostmi' vpliva na mlade, ki se skozi lahko prepoznajo kot tisti, ki jim pripada drugačna obravnava v primerjavi s sovrstniki; kako (trenutno) zelo kontekstualno pogojena kategorija 'mladi z manj priložnostmi' vpliva na obravnavo, pravice in počutje tistih mladih, ki so bolj očitno ali izrazito 'z manj priložnostmi'; kako oznaka mladih kot 'mladih z manj priložnostmi' vpliva na njihovo samodojemanje kot žrtve in ali ima pozitiven ali negativen vpliv na njihovo opolnomočenje.

Zaključne ugotovitve s področja relevantnosti programa Erasmus+

Program se kaže kot relevanten program, ki je v svoji zasnovi usklajen z aktualnimi potrebami in izzivi v izobraževanju in mladinskem sektorju. Program se uspešno odziva na ključne teme, kot so digitalizacija in trajnostni razvoj, ter poudarja vključevanje različnih skupin deležnikov, kar prispeva k večji dostopnosti in demokratizaciji izobraževanja.

Program si prizadeva za udeležbo težje dosegljivih skupin in spodbuja vključevanje strokovnih delavcev in udeležencev iz različnih regij in vrst izobraževalnih zavodov. Vendar pa so poudarki programa in stopnja vključenosti različnih skupin deležnikov v dinamični spremembi, kar zahteva stalno prilagajanje in ciljno usmerjanje. Priporoča se predvsem jasnejša definicija ranljivih skupin, kot je že bilo izpostavljeno v prejšnjih poglavjih. Izražena je bila potreba po konkretni usmeritvi pri identifikaciji posameznikov, ki sodijo v ranljive skupine, in pri metodah preverjanja teh kriterijev, kar bi močno olajšalo njihovo delo. Prav tako se priporoča izboljšanje privabljanja udeležencev iz manj spodbudnih okolij ter večji poudarek na udeležbi v praktičnem učenju in izobraževanju.

Kljub temu da program odraža relevantnost v kontekstu zelenih in digitalnih prehodov, je treba še naprej krepiti ozaveščenost o pomenu teh tem in spodbujati njihovo integracijo v

izobraževalne projekte. Program sicer pomaga pri naslavljanju širših družbenih izzivov, vključno z vojnimi konflikti, vendar bi imel lahko v prihodnosti še večjo vlogo v izobraževanju za mir in družbeno kohezijo.

KOHERENTNOST PROGRAMA

Šolsko izobraževanje

Ocena koherentnosti programa osvetljuje, kako so cilji programa med seboj skladni in kako se dopolnjujejo z drugimi nacionalnimi, regionalnimi in mednarodnimi programi. Neposredno primerljivega nacionalnega programa programu Erasmus+ ni (trenutno je v Republiki Sloveniji na voljo osnutek Nacionalnega programa v vzgoji in izobraževanju za obdobje 2023–2033), so pa na področju usposabljanja in izobraževanja na voljo drugi evropski programi, kot npr. Horizon Europe, Evropa za državljane, Načrt za okrevanje in odpornost (NOO), Evropski socialni sklad (ESS), program Interreg, program EURES, program UNESCO. Ti programi pokrivajo različna področja in cilje, vključno s področji (prioritetami), ki jih pokriva program Erasmus+. V šolskem sektorju velja na nacionalni ravni posebej izpostaviti povezovanje ciljev programov in projektov, ki sledijo podobnim temam kot program Erasmus+, in so financirani iz naslednjih virov:

- Načrta za okrevanje in odpornost (NOO), npr. projekti Dvig digitalne kompetentnosti, Digitrajni učitelj;
- nacionalnih proračunskih sredstev za projekte in posebne naloge zavodov (in konzorcijev) po 28. členu ZOFVI, npr. Podnebni cilji in vsebine v vzgoji in izobraževanju, Izobraževanje ravnateljev za uvajanje inkluzivnega izobraževanja za otroke s posebnimi potrebami, Zagotavljanje integritete v šolskem prostoru, Aktivno EU državljanstvo;
- Norveškega finančnega mehanizma (EEG), npr. Kombinirano izobraževanje v poklicnem in strokovnem izobraževanju (BlendVET);
- drugih projektov Erasmus+, v katerih sodelujejo javni zavodi po 28. členu ZOFVI s partnerji, npr. Opolnomočenje ravnateljev za inkluzivno vzgojo in izobraževanje (projekt HEAD);
- drugih projektov Erasmus+, v katerih sodelujejo (pedagoške in druge) fakultete, npr. Opolnomočenje učiteljev za vseživljenjski razvoj prek inovativnih programov kolegialnega uvajanja (projekt LOOP).

Na ravni zavodov vključeni prijavitelji poročajo o medsebojnem vsebinskem povezovanju posameznih akcij/projektov Erasmus+ ter, kar je še posebej spodbudno, o dopolnjevanju in komplementarnosti ciljev zavoda s cilji mednarodnega sodelovanja v okviru projektov Erasmus+. Prav tako šolska dokumentacija prikazuje vključenost v različne projekte Erasmus+ in druge mednarodne dejavnosti s podobnimi cilji (npr. pobratene občine, UNESCO) z vidika kvantificiranja (npr. število projektov, število vključenih), ni pa jasno razvidna vsebinska povezanost ciljev zavodov s cilji Erasmus+ v kvalitativnem smislu oz. z vidika načrtovanja, spremljanja in poročanja o učinkih Erasmus+, kar nakazuje možnost izboljšanja.

Hkrati z vidika koherentnosti velja izpostaviti, da se področje šolskega izobraževanja pogosto povezuje tudi s področjem poklicnega in strokovnega izobraževanja; prijavitelji na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja so pogosto tudi prijavitelji na šolskem področju (še posebej pri akciji/ukrepu KA1), pri čemer je poudarek na mobilnosti strokovnih delavcev, ki poučujejo splošne izobraževalne predmete. Na področju KA2 pa je na področju šolskega izobraževanja moč najti tudi posamezne prijavitelje s področja izobraževanja odraslih (npr. ljudske univerze) in visokega šolstva, npr. pedagoške fakultete v sodelovanju s partnerskimi vzgojno-izobraževalnimi zavodi, kar prav tako kaže na potrebo po povezovanju različnih ciljev in prioritet med sektorji, ki se medsebojno povezujejo in vplivajo na različne deležnike, kar predstavlja veliko dodatno vrednost.

Evalvacija učinkov in podatki, pridobljeni na podlagi drugih dostopnih dokumentov, jasno kažejo, da tako akcije/ukrepi Erasmus+ kot tudi drugi programi/projekti EU ter nacionalni projekti/posebne naloge dopolnjujejo drug drugega, spodbujajo sinergije in interakcije, kar povečuje celovitost pristopa programa Erasmus+ k razvoju šolskega sektorja.

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Tudi za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja je ugotovljeno, da se strateška partnerstva in projekti mobilnosti v okviru programa Erasmus+ dopolnjujejo ter tako prispevajo k širšemu cilju programa in imajo medsebojno povezane učinke. Tako lahko na primer šola, ki najprej sodeluje v strateškem partnerstvu, nato organizira mobilnost dijakov

ali učiteljev, kar so poudarili tudi naši sogovorniki v ciljnih intervjujih. Mobilnost in strateška partnerstva povečujejo vidnost institucij tako na nacionalni kot na mednarodni ravni.

Projekti programa Erasmus+ se lahko povezujejo tudi z drugimi projekti EU ali nacionalnimi projekti – primer takšnega povezovanja je šola, ki jo je »sodelovanje v projektih Erasmus+ pripeljalo do sodelovanja z različnimi institucijami, ki našo šolo vabijo v partnerstva na različnih projektih. Zadnja leta smo partnerji v več projektih, ki jih vodi občina Sežana (Inkubator Turizma, KONStrukTURIST) ter projektov drugih NVO v okolju (Izročilo Krasa in Brkinov).«

Neposredno primerljivega nacionalnega programa programu Erasmus+ ni, so pa na področju izobraževanja na voljo drugi evropski programi, med katerimi izstopajo Horizon Europe, Evropa za državljane, Evropski socialni sklad (ESS), program Interreg ter program EURES. Ti programi pokrivajo različna področja in cilje, vključno z raziskavami in inovacijami, državljansko participacijo, socialno vključenostjo ter zaposlovanjem in mobilnostjo na evropskem trgu dela.

V obdobju programa Erasmus+ med letoma 2014–2020 so bile na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja v ospredju prioritete, ki so zadevale povečanje dostopa do usposabljanja in kvalifikacij za vse, podpiranje uvajanja inovativnih pristopov ter digitalnih tehnologij za poučevanje in učenje, strokovni razvoj učiteljev in mentorjev v poklicnem izobraževanju in usposabljanju tako v šolskem kot delovnem okolju ter izboljšanje ustreznosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja za trg dela.

V obdobju 2021–2027 program Erasmus+ nadaljuje s poudarkom na prilagajanju poklicnega izobraževanja in usposabljanja potrebam trga dela, prispevanju k inovacijam, povečevanju možnosti v poklicnem izobraževanju in usposabljanju, povečevanju privlačnosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja, izboljšanju zagotavljanja kakovosti ter ustvarjanju in izvajanju strategij internacionalizacije za ponudnike poklicnega izobraževanja in usposabljanja. To kaže na nenehno prilagajanje programa in odziv na aktualne potrebe v izobraževanju ter na trgu dela.

Terciarno izobraževanje

Ocena koherentnosti programa za terciarno izobraževanje osvetljuje, da so bila prizadevanja za zagotavljanje usklajenosti znotraj različnih komponent programa Erasmus+ uspešna, čeprav so bile identificirane nekatere možnosti za izboljšave.

Cilji programa so bili usklajeni in medsebojno podporni, pri čemer so bili ugotovljeni konkretni primeri sodelovanja med različnimi področji. Različne akcije so delovale usklajeno, čeprav so bili opaženi tudi nekateri primeri prekrivanja in nekonsistentnosti, **predvsem z vidika KA131 in KA171**. Prav tako je program v skladu z nacionalnimi in regionalnimi programi ter drugimi oblikami sodelovanja EU in mednarodnimi programi s podobnimi cilji. Nekonsistentnosti in prekrivanja v tem delu niso bili identificirani. Prav tako je program v tekočem obdobju dokazal, da je komplementaren z drugimi nacionalnimi in mednarodnimi programi, spodbuja

sinergije in interakcije, ki krepijo celoten izobraževalni ekosistem. Koherenca programa Erasmus+ 2021–2027 se je v primerjavi z Erasmus+ 2014–2020 izboljšala, kar kaže na to, da sta bili izvedeni prilagoditev in posodobitev ciljev v skladu z razvijajočimi se sektorskimi potrebami in izzivi.

Vseeno na tem mestu izstopa nacionalna specifika, značilna tudi za druge evropske države, v kontekstu razumevanja višješolskega izobraževanja kot dela terciarnega izobraževanja. Ugotovljeno je bilo, da višješolsko izobraževanje kljub svoji pomembni vlogi pri zagotavljanju zaposljivosti diplomantov pogosto ostaja ujeto med srednješolskim in visokošolskim izobraževanjem. Ta nejasna pozicija otežuje sklepanje partnerskih sporazumov in vključevanje v poučevanje na mednarodni ravni.

Na sistemski ravni identifikacija specifičnih učinkov programa Erasmus+ predstavlja izziv, saj, kot je poudaril eden izmed predstavnikov trga dela, mnogi programi Evropske unije delujejo v smeri istih ciljev, kar otežuje ločevanje prispevkov posameznega programa k doseganju teh ciljev. Kljub temu smo iz intervjujev uspeli izluščiti nekatere pomembne ugotovitve glede vpliva programa na sistemsko raven, ki bi jih želeli poudariti.

Posebej izstopa nacionalna specifika, značilna tudi za druge evropske države, v kontekstu razumevanja višješolskega izobraževanja kot dela terciarnega izobraževanja. Ugotovljeno je bilo, da višješolsko izobraževanje kljub svoji pomembni vlogi pri zagotavljanju zaposljivosti diplomantov pogosto ostaja ujeto med srednješolskim in visokošolskim izobraževanjem. Ta nejasna pozicija otežuje sklepanje partnerskih sporazumov in vključevanje v poučevanje na mednarodni ravni.

Višješolski zavodi izražajo željo po enakovredni obravnavi in vključenosti v visokošolski sistem, vendar se pogosto soočajo z zavračanjem s strani različnih deležnikov. Poudarjajo, da bi morali pri ocenjevanju prijav na projekte in individualne mobilnosti upoštevati specifičnosti višjega strokovnega izobraževanja, in si želijo, da bi bili enakovredno vključeni v strateška in sodelovalna partnerstva. Vidijo tudi priložnost za povečanje svoje vloge in identitete v procesu internacionalizacije, na primer z vključitvijo mednarodnih projektnih pisarn v zakonodajo o višjem strokovnem izobraževanju, integracijo v iniciativo Study in Slovenia in vključitvijo v Poročilo o izvajanju bolonjskega procesa in iniciativo Evropska študentska organizacija. Avtoritete na področju zagotavljanja kakovosti bi lahko prav tako po njihovem mnenju bolj izrecno vključile mednarodno sodelovanje višjih strokovnih šol v standarde kakovosti, s čimer bi spodbudile te institucije k večji mednarodni mobilnosti in stopnji internacionalizacije.

Izobraževanje odraslih

Koherentnost je ugotovljena tudi na področju izobraževanja odraslih. Cilji različnih programskih področij v okviru programa Erasmus+ 2021–2027 so večinoma skladni in se medsebojno podpirajo; to zagotavljajo štiri prečne prednostne naloge, ki so za celoten program Erasmus+ enake. Cilji se pri različnih programskih področjih medsebojno tako prekrivajo (npr. pri toleranci, delu z migranti) kot tudi razlikujejo glede na posamezne potrebe področja, kar pa je prav tako pričakovano in zaželeno.

Dokazi o sodelovanju med različnimi programskimi področji znotraj CMEPIUS-a obsegajo: sodelovanje organizacij za izobraževanje odraslih z vrtci (povezovanje izobraževanja odraslih s splošnim šolskim izobraževanjem).

Program Erasmus+ 2021–2027 je glede na svoje prioritete v sektorju izobraževanja odraslih skladen tudi s cilji nacionalne politike izobraževanja odraslih, to je z Resolucijo o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022–2030 (npr. povečati vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, izboljšati digitalne in 'zelene' spretnosti odraslih, povečati socialno vključenost, povečati kakovost izobraževanja odraslih) ter v določeni meri (npr. digitalizacija, zeleni prehod) tudi z drugimi programi EU, kot je Evropski socialni sklad (ESS), ki predstavlja najbolj pomemben finančni mehanizem za financiranje dejavnosti na področju izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji.

Skladnost novega programa Erasmus+ (2021–2027) se je v primerjavi s starim programom (2014–2020) v sektorju izobraževanja odraslih izboljšala, na primer pri prednostnih vsebinskih nalogah, možnostih vsebinskega izvajanja projektov, možnostih učečih se odraslih, ki so upravičeni do mobilnosti.

Na ravni EU program Erasmus+ 2021–2027 za sektor izobraževanja odraslih vzpostavlja učinkovite sinergije ali interakcije tudi z drugimi programi s komplementarnimi cilji, saj predstavlja sestavni del evropskega izobraževalnega prostora za obdobje 2021–2030, ki je izobraževanje odraslih opredelilo kot nepogrešljiv del evropskega izobraževalnega prostora; evropske agende znanj in spretnosti, ki si je zastavila ambiciozne cilje glede vključenosti (ranljivih) odraslih v vseživljenjsko učenje; Resolucije Sveta o novem evropskem programu za izobraževanje odraslih 2021–2030, ki si prizadeva izboljšati priložnosti za vključenost odraslih v formalno in neformalno izobraževanje ter priložnostno učenje za vse.

Skladnost v sektorju izobraževanja odraslih pa bi lahko izboljšali tudi s tem, da bi se nekoliko omejilo in bolj **natančno določilo kriterije glede tega, katera organizacija se lahko prijavi in izvaja projekt Erasmus+ na področju izobraževanja odraslih**, saj dosedanje izkušnje kažejo, da ima široka odprtost tudi več negativnih posledic na sektor izobraževanja odraslih (npr. slabšo kakovost, poplavo vsebinsko neustreznih prijav na nacionalno agencijo).

Mladina

Koherentnost je treba najprej razumeti v kontekstu razmerja med sredstvi, ki jih upravlja URSM, in sredstvi Erasmus+, ki jih upravlja MOVIT, ki je očitno nesorazmerno v prid virov Erasmus+, zato **program Erasmus+ izrazito določa javne politike na področju mladine, namesto da bi jih dopolnjeval**. V tej zvezi, in ker ima MOVIT določeno mero svobode pri interpretaciji navodil programa, je vpliv nacionalne agencije na javne politike na področju mladine (pre)visok, glede na pooblastila nacionalne agencije, ki je izvajalska organizacija, izbrana na razpisu, in ne državni organ s pooblastili za razvoj javnih politik.

V kontekstu skladnosti je pomembna tudi ugotovitev, da nekatere institucije skozi projekte Erasmus+ oblikujejo svojo jedrno dejavnost, redkejšje organizacije pa so dovolj samostojne na

podlagi drugih virov, da skozi Erasmus+ oblikujejo dodatno dejavnost oziroma nadgradnjo svoje redne dejavnosti.

Kaže se tudi, da **nacionalne prioritete niso primerno umeščene v razpisne pogoje**, čeprav jih program Erasmus+ omogoča, s tem pa se izgublja določen nabor novih organizacij, ki bi se lahko prijavljale (*newcomers*), izgubljajo se vsebine, ki so relevantne v lokalnem in nacionalnem kontekstu. Prav tako se z nacionalnimi prioritetami ne umerja povišanja sredstev skozi leta ali razporejanja sredstev med ukrepi. Težava je povezana z dejstvom, da URSM operativno nima kapacitet, da bi primerno umestil nacionalne prioritete in prek izvajalske organizacije (nacionalne agencije) implementiral nacionalne prioritete v program.

Glede skladnosti v kontekstu prijaviteljev je pomembno tudi, da se organizacije pogosto počutijo omejene oziroma pod prisilo prioritet in ciljev programa, ker nimajo zadostnih virov za vzdrževanje stalne dejavnosti in so primorane v nenehno prilagajanje novim pogojem na razpisih (npr. menjavi prioritet po programskih obdobjih); gre za način preživetja mladinskih organizacij, ki so zaradi nestabilnih virov financiranja primorane k prilagodljivemu finančnemu načrtovanju, ne da bi ob tem prenehale slediti svojemu primarnemu poslanstvu.

Zaključne ugotovitve s področja koherentnosti programa Erasmus+

Program Erasmus+ 2021–2027 se kaže kot skladno in koherentno nadaljevanje prejšnjega obdobja, pri čemer se uspešno dopolnjuje z nacionalnimi in mednarodnimi pobudami. Cilji programa se uspešno prepletajo z aktualnimi izobraževalnimi in družbenimi prioritetami, kot so digitalizacija, trajnostni razvoj in vključevanje ranljivih skupin. Ugotovitve kažejo, da je program učinkovito zasidran v širše izobraževalne okvire in se dobro povezuje z drugimi evropskimi iniciativami in finančnimi mehanizmi, kot so Horizon Europe, Evropski socialni sklad in drugi, zagotavlja pa tudi trdne povezave z nacionalnimi strategijami in politikami. Obenem program spodbuja nadaljnje sinergije in medsektorsko sodelovanje, ki izboljšujejo celoten izobraževalni ekosistem in povečujejo vidnost udeleženih institucij na nacionalni in mednarodni ravni.

Kljub temu se pojavljajo izzivi v kvalitativni povezanosti ciljev programov z dejanskimi potrebami in cilji izobraževalnih institucij ter pri vključevanju specifičnih ciljnih skupin, kot so manj privilegirani udeleženci ali novinci v programu. Priporočila nakazujejo potrebo po boljši definiciji ranljivih skupin, bolj jasni usmeritvi vključevanja takšnih skupin in nadaljnjem izboljšanju mehanizmov za zbiranje povratnih informacij in njihovem nadzoru na nacionalni ravni, kot je to bilo že večkrat izpostavljeno v okviru tega poročila. Poleg tega je bila izpostavljena tudi potreba po enakovredni obravnavi višješolskega izobraževanja v odnosu do visokošolskega izobraževanja, v zvezi s tem so bila podana tudi konkretna priporočila. Poudarjeni so potenciali za izboljšanje, kot so povečevanje ozaveščenosti o programu, zagotavljanje širše in bolj enakomerne vključenosti ter uporaba Erasmus+ kot platforme za spodbujanje nadaljnjih izobraževalnih in družbenih inovacij.

DODANA VREDNOST PROGRAMA NA RAVNI EU

Šolsko izobraževanje

Z vidika dodane vrednosti na ravni EU se ocenjuje, da program Erasmus+ presega lokalne in nacionalne okvire ter prinaša prepoznane koristi na mednarodni ravni. Aktivnosti EU prek programa Erasmus+ prinašajo številne prednosti, ki jih navajajo tudi sodelujoči v analizi vplivov in ki presegajo nacionalne pobude. To vključuje predvsem mednarodno prepoznavnost vključenih zavodov in krepitev čezmejnih sodelovanj, izmenjavo dobrih praks in posodabljanje izobraževalnih pristopov.

Dodana vrednost programa se kaže tudi v prispevku k evropski integraciji, kar nakazuje tako številčnost projektov, ki naslavljajo različne horizontalne prioritete, kot število vključenih zavodov. Poročanje o učinkih vključuje tako prepoznavnost, zavedanje, krepitev vrednot EU in medkulturnega razumevanja kot predvsem prepoznavnost v mednarodnem okolju. Program na evropski in nacionalni ravni aktivno in učinkovito promovira in spodbuja mednarodno sodelovanje med državami članicami in pridruženimi tretjimi državami ter sodelovanje med pridruženimi in nepridruženimi tretjimi državami.

Program prinaša pomembne prednosti posameznikom in organizacijam, ki v njem sodelujejo, npr. krepitev medsebojnega sodelovanja in timskega dela, pridobivanje mednarodnih

izkušenj, izboljšanje kompetenc sodelovanja in vodenja projektov, krepitev profesionalnega razvoja in profesionalnih mrež v nacionalnem in evropskem prostoru.

Rezultati in učinki programa Erasmus+ so pogosto trajni. Prepoznana je trajnost vključevanja institucij v programe, s sodelovanjem v partnerskih mrežah tudi po zaključku projektnih aktivnosti, vključno z ohranjanjem stikov in vezi med učenci in dijaki iz različnih držav, s širjenjem pridobljenih znanj in praks znotraj institucij, med institucijami v nacionalnem in mednarodnem okolju. Predvsem so trajnostni učinki prepoznani oziroma pogosteje izraženi pri institucijah, ki se pogosteje vključujejo in tudi kombinirajo različne akcije.

Tudi CMEPIUS pozitivno prispeva k spodbujanju trajnosti rezultatov in implementaciji v redno šolsko prakso. Izpostavljamo različne načine spodbujanja in promocije na nacionalni ravni, kot so npr. nacionalne konference, spletno omrežje SIO, nagrada jabolko kakovosti, nacionalna nagrada zlati kabel idr. Prav tako CMEPIUS od leta 2018 redno izvaja analizo trajnosti projektnih rezultatov v projektih Erasmus+ s pomočjo posebnega orodja za merjenje učinkov na različnih ravneh.

Priporoča se, da je v prihodnje še več usmerjenega poudarka k spodbudam, promociji in podpori. Hkrati je bilo ugotovljeno, da je še vedno **premalo systemske sinergije** in usmerjene implementacije oziroma uporabe programa Erasmus+ kot vzvoda za doseganje tako organizacijskih kot tudi nacionalnih ciljev (npr. na področju izboljševanja bralne pismenosti idr.).

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Na nacionalni ravni ni programa, katerega temeljni cilj bi bil izvajanje mobilnosti, projekti pa se izvajajo na mednarodni ravni, v okviru različnih shem, kot je bilo že omenjeno v prejšnjem poglavju. Program Erasmus+ na nacionalni ravni največ prispeva k razvoju znanja o vprašanih evropskega povezovanja. Poleg tega ima pomemben vpliv na poudarjanje skupnih vrednot EU ter spodbujanje evropskega občutka pripadnosti med udeleženci.

Udeleženci v projektih mobilnosti so odhajali v skoraj vse države EU, prav tako so iz njih prihajali dijaki in strokovno osebje v Republiko Slovenijo. Med tretjimi državami je bilo največje število mobilnosti izvedenih v Veliko Britanijo, Srbijo, Republiko Severno Makedonijo in na Norveško.

Neposredno ni možno primerjati koristi programa Erasmus+ za udeležence v primerjavi z neudeleženci, ker ni primerljivih podatkov, vendar lahko na podlagi pridobljenih odgovorov sklepamo, da so s sodelovanjem veliko pridobili na različnih področjih življenja in dela oziroma šolanja.

Številni opisani primeri pričajo o tem, da so rezultati projektov vplivali na delovanje institucij tudi po zaključku. Šole so poročale o posodobljenih učnih gradivih, uvedbi novih vsebin ali

novih strokovnih modulov v odprtem delu kurikula, nadgrajeni digitalni knjižnici ipd., z vključitvijo v program Erasmus+ se je v mnogih šolah začel proces povezovanja v mednarodnem prostoru (internacionalizacija).

Ker na nacionalni ravni v Republiki Sloveniji nimamo programa, ki bi bil primerljiv s cilji programa Erasmus+, lahko upravičeno sklepamo, da bi ukinitve tega programa osiromašila področje poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja, šolajoče dijake in strokovno osebje pa prikrajšala za perspektive in izkušnje, ki jih omogoča udeležba v teh projektih.

Terciarno izobraževanje

Kot je bilo že večkrat izpostavljeno v okviru tega poročila, program prinaša številne prednosti, ki presegajo nacionalne in regionalne pobude. To vključuje krepitev čezmejnih sodelovanj, izmenjavo dobrih praks in standardizacijo izobraževalnih pristopov. Priložnosti za nadaljnjo izboljšavo programa vključujejo bolj ciljno usmerjeno financiranje in večjo prilagodljivost v okviru obstoječih struktur.

Program je znatno prispeval k razvoju znanja o evropskih zadevah na področju terciarnega izobraževanja, vendar pa je bilo na podlagi poročil študentov ugotovljeno, da ni spodbudil večjega zavedanja o skupnih evropskih vrednotah in okrepil občutka pripadnosti Evropi med udeleženci iz terciarnega izobraževanja. Tudi tukaj se priporoča bolj ciljno usmerjeno financiranje glede na cilj po evropski identiteti.

Program sicer aktivno promovira sodelovanje med državami članicami in pridruženimi tretjimi državami ter sodelovanje med pridruženimi in nepridruženimi tretjimi državami, kar poudarja njegov vpliv na mednarodno sodelovanje. Prav tako prinaša pomembne prednosti posameznikom in organizacijam, ki sodelujejo v programu, v primerjavi z neudeleženci. Te prednosti vključujejo pridobivanje mednarodnih izkušenj, izboljšanje zaposlitvenih možnosti, razvoj osebnih in strokovnih veščin ter dostop do široke mreže kontaktnih točk in virov.

Rezultati programa Erasmus+ so pogosto trajni, saj udeleženci nadaljujejo s sodelovanjem v mednarodnih mrežah in širijo pridobljeno znanje in veščine v svojih domačih skupnostih in organizacijah, kar prispeva k trajnostnemu vplivu na terciarni sektor.

Izobraževanje odraslih

Ključno dodano vrednost EU, ki jo program Erasmus+ omogoča, za razliko od sorodnih ukrepov na nacionalni ravni na področju izobraževanja odraslih, predstavlja mednarodno sodelovanje organizacij, ki prinaša nove in drugačne vsebinske vpogleds in uvide, kakor tudi refleksijo delovanja organizacij v svojem lokalnem okolju. Udeležba v programu krepi evropsko identiteto in občutek pripadnosti, prav tako pa tudi večjo ozaveščenost o skupnih vrednotah svobode in strpnosti pri strokovnih delavcih in učečih se odraslih. Na podlagi pridobljenih rezultatov bi z manjšo gotovostjo lahko trdili, da udeležba v programu med strokovnim osebjem in učečimi se odraslimi zagotavlja poglobljeno znanje o EU in njenih

politikah, kakor tudi, da med njimi spodbuja aktivnejšo udeležbo v demokratičnem življenju in civilni družbi.

Program Erasmus+ 2021–2027 spodbuja tudi sodelovanje med državami članicami in tretjimi državami. Na področju izobraževanja odraslih to velja za projekte sodelovalnih partnerstev, mora pa biti dodana vrednost sodelovanja tretjih držav v tovrstnih projektih zelo jasno izražena.

Dodana vrednost programov Erasmus+ 2021–2027 in Erasmus+ 2014–2020 za institucije, ki sodelujejo v programu, v primerjavi s tistimi, ki ne sodelujejo na področju izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji, je v tem, da institucijam, dejavnim na področju izobraževanja odraslih, še posebej javnim organizacijam za izobraževanje odraslih omogoča rast, profesionalni razvoj in hitro odzivanje na potrebe in izzive, s katerimi se srečujejo v svojem lokalnem okolju. Glede na to, da so nacionalna sredstva, ki se namenjajo sektorju za izobraževanje odraslih v Republiki Sloveniji, nezadostna in zelo omejena, predstavljajo sredstva programa Erasmus+ ključ za lastni razvoj organizacij, dejavnih na področju izobraževanja odraslih.

Rezultati programa v sektorju izobraževanja odraslih so v veliki meri trajnostni tudi po koncu trajanja projektov, saj institucije svoje rezultate projektov uporabljajo pri svojem nadaljnjem delu. Vsekakor pa pri krepitvi trajnosti ostaja prostor za izboljšave. Predvsem je **potrebno večje spodbujanje pri širjenju in izmenjavi rezultatov med sorodnimi institucijami**, da bi rezultate programa lahko uporabljale tudi tiste organizacije, ki v programu (ali dotičnemu projektu) niso sodelovale. Izhajajoč iz tega se priporoča, da si rezultate, rešitve in inovacije projektov Erasmus+ institucije, dejavne na področju izobraževanja odraslih, vsakoletno izmenjajo na srečanjih v okviru svojih stanovskih združenj.

Če bi se program Erasmus+ morebiti prekinil, bi to za večino institucij na področju izobraževanja odraslih pomenilo, da se jim znatno zmanjšajo priložnosti za rast, profesionalni razvoj in odzivanje na potrebe in izzive, s katerimi se srečujejo v svojem lokalnem okolju, saj bi jim umanjale priložnosti za mednarodno sodelovanje, izmenjavo dobrih praks in razvoj inovativnih rešitev na področju izobraževanja odraslih. Zaradi manka finančne podpore bi institucije prav tako težje izvajale svoje programe neformalnega izobraževanja.

Mladina

Kaže se, da projekti Erasmus+ **prispevajo k občutku povezanosti z ljudmi iz drugih držav in k občutku evropske identitete** ter pri udeležencih pozitivno vplivajo na krepitev občutka, da jim je Evropa blizu. Pri tem udeleženci projektov sicer na splošno nimajo občutka, da so se pri projektu veliko učili o Evropi oz. o tem, kako deluje EU. Tudi vodje projektov navajajo, da tovrstnih tem skozi projekt niso prioriteto obravnavali. V tej zvezi je pomembno izpostaviti, da se iz pregleda podatkov in opravljenih intervjujev – v primerjavi z nacionalnimi programi in državnim organom, pristojnim za mladino (URSM) – zaznava **izrazit vpliv programa Erasmus+ na polje mladine v Republiki Sloveniji**, posledično pa tudi velik vpliv nacionalne agencije MOVIT na oblikovanje in izvajanje javnih politik. To velja predvsem za polje vertikalne mladinske politike in presega ožje področje mobilnosti mladih, kar pa lahko razumemo kot

posledico odsotnosti primerljivih nacionalnih in lokalnih programov na področju mladine ter primerjalne kadrovske in finančne šibkosti nacionalne avtoritete (URSM), predvsem ko to primerjamo z MOVIT.

Zaključne ugotovitve s področja dodane vrednosti Erasmus+ na ravni EU

Program je zasnovan tako, da presega lokalne in nacionalne okvire in prinaša številne mednarodne koristi. Te prednosti vključujejo izboljšanje mednarodne prepoznavnosti izobraževalnih institucij, krepitev čezmejnih sodelovanj, izmenjavo dobrih praks, posodabljanje izobraževalnih metod ter prispevek k evropski integraciji in medkulturnemu razumevanju. Program prav tako spodbuja aktivno sodelovanje med državami članicami EU in tretjimi državami, s čimer krepi skupne vrednote in občutek evropske identitete. To ne le izboljšuje kompetence udeležencev za mednarodno sodelovanje in vodenje projektov, ampak prav tako konsolidira profesionalni razvoj in širi profesionalne mreže znotraj evropskega in globalnega konteksta. Vseeno je bilo ugotovljeno, da je krepitev identitete EU manj poudarjena na področju terciarnega izobraževanja v primerjavi z ostalimi izobraževalnimi sektorji. Trajnostni učinki programa so vidni v dolgoročnem sodelovanju institucij in v nadaljnjem širjenju pridobljenih znanj. CMEPIUS za program Erasmus+ dodatno prispeva k temu s promocijo in podporo nacionalnih in mednarodnih aktivnosti, kot so konference in nagrade za kakovost. Program se ne omejuje zgolj na izmenjavo izkušenj ali sredstev, ampak ustvarja pomembno vrednost za posameznike in organizacije, kar bi ob njegovem morebitnem prenehanju pomenilo znatno izgubo za področje izobraževanja in usposabljanja. Dodana vrednost EU v programu Erasmus+ se kaže v spodbujanju aktivne udeležbe in večje ozaveščenosti o EU med vsemi udeleženci, kar je še posebej pomembno za krepitev evropskega občutka pripadnosti in izboljšanje zaposlitvenih možnosti.

Erasmus+ tako predstavlja ključno iniciativo, ki izboljšuje kakovost in obseg izobraževanja in usposabljanja na evropski ravni, kar vodi do boljših individualnih in institucionalnih izidov v širšem družbenem in ekonomskem okviru.

PRIPOROČILA

Na osnovi evalvacije programa Erasmus+ in zaključnih ugotovitev je zadnje poglavje nacionalnega poročila osredotočeno na prihodnji razvoj in izboljšave programa. V tem segmentu so zbrane specifične smernice za vse izobraževalne ravni in mladinski sektor, ki imajo potencial nadalje krepiti uspešnost in učinkovitost programa. Smernice so usmerjene k različnim vpletenim stranem, vključno z Evropsko komisijo, nacionalnimi agencijami, pristojnimi ministrstvi, prijavitelji projektov in drugimi relevantnimi udeleženci. Cilj teh priporočil je zagotoviti konstruktivno povratno informacijo, ki bo služila kot osnova za strateške odločitve in izboljšave, ki ne bodo le prispevale k izboljšani izvedbi programa, ampak bodo tudi podprle vključene organizacije in posameznike v njihovem prizadevanju za stalni razvoj in inovacije.

Šolsko izobraževanje

Šole

1. Iz vseh treh analiz (anketni vprašalnik, šolska dokumentacija, intervjuji) je razvidno, da prihaja do vplivov Erasmus+ na raven vzgojno-izobraževalnih zavodov, strokovnih delavcev in otrok/učencev/dijakov. Sodelujoči ocenjujejo, da je Erasmus+ v povprečju zelo dobro vpet v posamezne elemente delovanja njihovih zavodov (npr. cilji projektov so vključeni v letne delovne načrte, oblikovani so timi za kakovost, ki povezujejo Erasmus+ z dejavnostjo zavoda) in da njihovi zavodi zelo kakovostno in učinkovito spremljajo rezultate in učinke programa Erasmus+ (npr. redno zbirajo povratne informacije, uporabljajo podatke za načrtovanje, merijo učinke tudi po zaključku projektov Erasmus+). Hkrati analiza šolske dokumentacije pokaže, da so ti vplivi v šolski dokumentaciji manj izpostavljeni. Ne glede na dejstvo, da trenutni predpisi zakonodajalca prijaviteljem Erasmus+ narekujejo strukturo letnih delovnih načrtov na način, ki ne vsebuje in predpisuje zastavljanja kontekstualnih in merljivih dolgoročnih in kratkoročnih ciljev, ampak zgolj vsebino in obseg, prijaviteljem Erasmus+ svetujemo, da poleg zakonodajnih usmeritev upoštevajo tudi strokovne usmeritve in priporočila za načrtovanje, spremljanje, vrednotenje vzgojno-izobraževalnega dela in poročanje o njem, ki sledijo sodobnim pristopom. Prijavitelji se morajo zavedati, da Erasmus+ ne pomeni le ali primarno krepitev mednarodnega sodelovanja, ampak morajo izhajati iz konkretnih potreb zavoda, ki naj bodo povezane z dolgoročnimi/razvojnimi in kratkoročnimi/letnimi cilji. Obenem izpostavljamo, da je iz analize dokumentacije in pisnih intervjujev razvidno, da prijavitelji ne razumejo v celoti učinkov na dveh ravneh (ravni rezultatov – doseganja ciljev in ravni uresničevanja – procesa), ampak izpostavljajo predvsem rezultate na ravni uresničevanja. Predlagamo, da se za namen boljšega razumevanja v prihodnosti udeležujejo usposabljanj na to temo in poglobijo svoje znanje na tem področju.

CMEPIUS

1. Na CMEPIUS-u se zavedajo pomena kakovostnega načrtovanja (povezanost ciljev in potreb zavoda s cilji Erasmus+), spremljanja in poročanja ter na to nenehno opozarjajo, predvsem na številnih usposabljanjih in izobraževanjih. Z enakimi motivi je Evropska komisija uvedla eno večjih sprememb med preteklim programom Vseživljenjsko učenje, kjer je posameznik oddal individualno prijavo, in programom Erasmus+, kjer je potrebna prijava na ravni zavoda. Raziskava Šrajeve (2021) razkriva, da je napredek iz šolske dokumentacije sicer razviden, vendar še vedno v relativno majhnem obsegu. Enako lahko potrdimo v tem delu analize in opravljene programske evalvacije Erasmus+. Predlagamo, da CMEPIUS nadaljuje z opolnomočenjem pripraviljavcev načrtov in poročil vzgojno-izobraževalnih zavodov za kakovostno vsebinsko umeščanje programa Erasmus+ v dolgoročno/razvojno (program razvoja, vzgojni načrt) in kratkoročno/letno načrtovanje (letni delovni načrt). Kakovostno načrtovanje je pomembno povezano s kakovostnim (o)vrednotenjem in poročanjem, zato je treba okrepiti usposabljanja in izobraževanja prijaviteljev Erasmus+, ki bodo

temeljila ne le na zakonskih predpisih (sledenje strukturi letnih delovnih načrtov), ampak tudi na strokovnih izhodiščih ciljnega (razvojnega) načrtovanja, povezanega s pristopom k ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo (npr. krog izboljšav, Demingov krog, krog akcijskega raziskovanja). Ob tem izpostavljamo, da povezovanje projektov z načrtovanjem, spremljanjem in vrednotenjem ter poročanjem na ravni zavoda ne velja le za akcije/projekte Erasmus+, ampak vse (nad)nacionalne projekte, v katere so slovenski vzgojno-izobraževalni zavodi vključeni. Dodatno predlagamo, da se ugotovitve nacionalnega poročila Erasmus+ za šolski sektor v tem delu še posebej predstavi in deli z drugimi javnimi zavodi (28. člen ZOFVI) ter jih pozove k bolj aktivnemu opolnomočenju ravnateljev in strokovnih delavcev za načrtovanje, spremljanje, vrednotenje in poročanje (npr. skupna usposabljanja, delavnice).

2. Iz anketnega vprašalnika o analizi vplivov je razvidno, da je bilo 11 % anketirancev, ki so odgovorili na vprašalnik, neuspešnih pri prijavi na Erasmus+, 2 % pa projekta Erasmus+ sploh ni prijavilo. Anketiranci med razlogi za neuspeh oz. neprijava izpostavljajo pomanjkanje znanja pri pisanju prijav, nepoznavanje terminologije, nepoznavanje ciljev programa Erasmus+, pomanjkanje časa, neskladnost ciljev med programom Erasmus+ ter vzgojno-izobraževalnim zavodom, preveč dodatnega dela, nimajo partnerjev v tujini in jih ne znajo poiskati, pomanjkanje znanja tujega jezika, mednarodno sodelovanje ni del razvojnih načrtov vzgojno-izobraževalnega zavoda. Do podobnih ugotovitev smo prišli pri analizi refleksij prijaviteljev, ki se še ne ukvarjajo z mednarodnim sodelovanjem. Med odprtimi odgovori anketirancev na vprašanje o tem, kaj lahko agencija naredi, predlagajo »osebne svetovalce«, »mentorstvo z uspešnimi prijavitelji«, »okrepljeno izmenjavo izkušenj med zavodi na nacionalni ravni«, »konkretnejšo pomoč in navodila«, »več razpisanih terminov za informativne sestanke«, »pisna priporočila«. Kljub številnim naporom, ki jih je CMEPIUS z različnimi ukrepi že vložil in vlaga v promocijo programa Erasmus+ (npr. Jabolko kakovosti, številna usposabljanja), v luči navedenega predlagamo, da CMEPIUS bolj ciljno usmerjeno in na terenu naslavlja ravnatelje in strokovne delavce ter promovira Erasmus+ na način, da bolje izkoristi že uveljavljena srečanja ravnateljev in strokovnih delavcev (npr. posveti, konference) in njihove regionalne mreže (npr. regionalni aktivni ravnateljev, študijske skupine strokovnih delavcev) ter razmisli, na kakšen način se lahko še bolj poveže z drugimi strokovnimi javnimi zavodi in pristojnim ministrstvom za promocijo in podporo Erasmus+ ter umeščanje Erasmus+ v redno vzgojno-izobraževalno delo.

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

1. Na nacionalni ravni je treba ponovno premisliti in uskladiti zakonske predpise, ki urejajo načrtovanje, spremljanje, (o)vrednotenje in poročanje na ravni zavoda s sodobnimi znanstvenimi in strokovnimi izhodišči, povezanimi s pristopom k ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo, ki si ga je Republika Slovenija izbrala (49. člen ZOFVI). Težišče trenutnega načrtovanja na ravni zavoda je z normativnega vidika na KAJ (vsebina) in KOLIKO (obseg), ne pa ZAKAJ (potrebe, cilji) in KAKO (načini, strategije), zato tudi poročila ne vključujejo in vsebujejo analiz, s

katerimi bi ugotavljali, zakaj so bili rezultati takšni, kot so bili, prav tako je vidna odsotnost predlogov, ukrepov, izboljšav. Predpostavljamo, da je to tudi razlog ugotovitev, povezanih z umeščanjem oz. povezanostjo Erasmus+ s šolsko dokumentacijo. Z vidika sistematičnega in strukturiranega pristopa k ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti s samoevalvacijo na ravni zavoda je takšen pristop nezadosten in pomanjkljiv. Ob tem izpostavljamo še, da tudi na ravni slovenskega vzgojno-izobraževalnega sistema in na ravni Erasmus+ nimamo jasno zastavljenih nacionalnih prednostnih ciljev, ki bi prijavitelje bolje usmerjali k usklajevanju nacionalnih ciljev v povezavi s kontekstom in razvojnimi cilji vzgojno-izobraževalnega zavoda. Posledično to otežuje delo tudi ocenjevalcem prijav in evalvatorjem programa. Ob tem se velja povezati s pripravljavci in uresničevalci osnutka Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za 2023–2033, saj so v njem pripravljene tudi ukrepi, vsebinsko povezani s sistemom ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo, kot tudi ukrepi, ki se povezujejo s prioritetskimi področji (npr. vključevanje, digitalno izobraževanje itd.).

CMEPIUS in Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

1. Pregled tem, ki so jih posamezni projekti Erasmus+ naslavljali v letih 2014–2023, pokaže, da so določene teme/vsebine pogosteje zastopane kot druge. Hkrati odgovori anketnega vprašalnika pokažejo, da ima Erasmus+ največji vpliv na sistem v elementu profesionalnega razvoja strokovnih delavcev, kar sovpada z ugotovitvami nekaterih predhodnih raziskav (glej npr. Zavašnik in ostali 2020). V povezavi s krepitvijo profesionalnega in kariernega razvoja strokovnih delavcev na ravni sistema predlagamo, da CMEPIUS in MVI (Sektor za razvoj kadrov) opravita primerjalno analizo tem/vsebin profesionalnega razvoja strokovnih delavcev doma (npr. aplikacija KATIS, projekti) in v tujini (Erasmus+). Primerjava bi lahko pokazala, katere vsebine/teme so pogosteje zastopane v mobilnostih Erasmus+ v tujini, in z dodatnimi analizami ugotovila, čemu je tako (razlogi za usposabljanje/sledenje/poučevanje v tujini). Na ta način bi še celoviteje načrtovala profesionalni in karierni razvoj strokovnih delavcev v Republiki Sloveniji. Takšen ukrep bi predstavljal tudi konkreten odgovor na ocene anketirancev v vprašalniku, ki med različnimi postavkami vplivov programa Erasmus+ na sistem najslabše ocenjujejo prav vpliv podpore nacionalnim politikam in nadgradnjo nacionalnih politik.
2. Vse doslej opravljene evalvacije vplivov (tako VŽU kot Erasmus+) dokazujejo, da do pomembnih vplivov dejansko prihaja, zato se zdi v prihodnje nesmotrno to še naprej proučevati na enak način kot doslej. Predlagamo, da CMEPIUS evalvacijske napore usmeri v proučevanje strategij širjenja vplivov, tj. kako do vplivov dejansko prihaja in do katerih ciljnih publik (npr. kakšni in kolikšni so vplivi, vidni pri (ne)posredno vključenih strokovnih delavcih in otrocih/učencih se/dijakih v Erasmus+; na kakšen način oz. s kakšnimi strategijami se vpliv širi v vzgojno-izobraževalnih zavodih in v sistemu). Za doseganje tega namena so npr. ustrežnejše poglobljene zunanje evalvacije ali študije primera zavodov in/ali učiteljskih/vzgojiteljskih zborov ter pridobivanje podatkov s strani vključenih učencev in dijakov. S proučevanjem v tej

smeri bi dali tudi večji pomen internacionalizaciji doma, vzgojno-izobraževalne zavode pa s primeri identificiranih primerov dobrih praks podprli pri iskanju uspešnih oblik širjenja vplivov in posredno krepili sodelovanje med strokovnimi delavci v vzgojno-izobraževalnih zavodih. S tem bi se tudi bolj približali ugotovitvam empiričnih raziskav, ki dokazujejo, da se največji vplivi na dosežke otrok/učencev/dijakov udejanjajo prav znotraj zavodov in da več razlik med dosežki učencev in dijakov lahko pripisujemo razlikam znotraj zavodov kot med zavodi. Pretirano usmerjanje na 'merjenje' in 'dokazovanje' vplivov v zavodu (v primerjavi z bolj konkretnim iskanjem možnosti, priložnosti in strategij vplivov) ima lahko namreč zaradi svoje zahtevnosti negativen učinek, še posebej v luči dejstva, da trenutne razmere ter opravljene analize in študije v slovenskem šolstvu kažejo na velik primanjkljaj kadra, nejasnost usmeritev na nacionalni ravni in nejasnost sistema ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti s samoevalvacijo. V danih okoliščinah se je zato treba še bolj zavedati uravnoteženja, kaj vzgojno-izobraževalni zavod mora in kaj zmore.

3. Na podlagi pridobljenih podatkov lahko zaključimo, da anketiranci menijo, da Erasmus+ močno vpliva na različna področja dela v zavodu, na delo strokovnih delavcev in otroke/učence/dijake, ter tudi na sistem. Podatki v večji meri sovpadajo s pridobljenimi podatki vprašalnika z vmesno evalvacijo programa Erasmus+ (glej Klemenčič 2017). Kljub dobljenim visokim povprečnim vrednostim vplivov programa Erasmus+ v celotnem vprašalniku (pri vseh postavkah) je na tem mestu treba izpostaviti omejitve, da vse več empiričnih raziskav dokazuje, da anketni vprašalniki, ki merijo stališča in prepričanja, niso med najboljšimi instrumenti vrednotenja vplivov, saj anketiranci praviloma odgovarjajo socialno zaželeno (glej npr. Fadder in ostali 2018). Obenem je treba omeniti, da vprašalnik sprašuje o vplivih (na sistem, zavod, strokovne delavce, otroke/učence/dijake) na splošno, in ne konkretno. Iz vprašalnika tako ni mogoče v celoti pridobiti informacij, ali gre za vplive na strokovne delavce in/ali učence/dijake, ki so bili vključeni v Erasmus+ neposredno (npr. bili na mobilnosti na tujini) ali posredno (npr. prek razširjanja rezultatov Erasmus+ v zavodu). Predpostavljamo namreč, da bi se odgovori anketirancev pri oceni velikosti vplivov v tem primeru razlikovali. Obenem je med dopisovanji s kar nekaj upravičenci, ki smo jih pozvali k vključenosti v končno programsko evalvacijo Erasmus+, zaznati nezadovoljstvo z (po njihovem mnenju) nepotrebni dodatnim administrativnim delom (npr. odgovarjanjem na vprašalnik, pošiljanjem dodatne dokumentacije, odzivom na pisni intervju) kljub intenzivnemu delu za Erasmus+ že med in po izvajanju posameznih projektov Erasmus+ (npr. oddaja sprotnih in končnih poročil). V luči navedenega in glede na dejstvo, da CMEPIUS razpolaga z različnimi podatki in dokumentacijo v zvezi s programom Erasmus+, predlagamo, da CMEPIUS ciljno usmerjeno sprotno spremlja in vrednoti učinke na podlagi tudi že oddane razpoložljive dokumentacije upravičencev (npr. sprotnih in končnih poročil upravičencev, analize tem) in sprotnih letnih analiz ustvarja bazo podatkov in poročil, s katero bo mogoče po zaključku programskega obdobja bolj učinkovito in uspešno na podlagi evalvacije poročil in sekundarnih analiz ustvariti kakovostno programsko zaključno evalvacijo.

Evropska komisija, CMEPIUS, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

1. Iz analize in podatkov je razvidno, da se je učinkovitost sodelovanja z Evropsko komisijo z vidika odpravljanja administrativnih bremen med programskim obdobjem

izboljšala (npr. mehanizem akreditacije, pavšali akcij KA210 in KA220). Hkrati je iz pridobljenih podatkov razvidno, da se prijavitelji in CMEPIUS soočajo z nedelovanjem podpornih orodij programa, čemur je treba posvetiti več pozornosti. Zaradi uvedbe akreditacijskega in pavšalnega sistema se je sistem prijav morda res poenostavil, a pridobljene informacije hkrati nakazujejo tudi trend vse večjega 'kopiranja' prijav ali krepitve 'trga profesionalnih piscev prijav', zato Evropski komisiji in CMEPIUS predlagamo, da razmisli o naboru ukrepov za zagotavljanje večjega in/ali učinkovitejšega nadzora kakovosti nad prijavami.

Poklicno in strokovno izobraževanje in usposabljanje

Evropska komisija

1. Oblikovanje ukrepov za spodbujanje dohodne in odhodne mobilnosti v države osrednje in vzhodne Evrope ter držav partneric.
2. Oblikovanje ukrepov, ki bi spodbujali učenje jezikov držav gostiteljic.
3. Nasloviti problem komercializacije projektov: prijavitelji najemajo zasebna podjetja, ki pripravljajo projekte.
4. Finančna podpora dijakom naj bolje sledi standardu v državi, kjer so dijaki na izmenjavi.
5. Dokumentacija, vezana na poročanja, naj bo vsa dostopna v elektronski obliki.
6. Izboljšati cilje in podporo EK pri projektih KA2, omogočiti usposabljanja in komunikacijo z nacionalno agencijo na tem področju.
7. Izboljšati jasnost kriterijev za opredelitev dijakov, ki prihajajo iz manj spodbudnih okolij, ter izboljšati finančne spodbude.

Metodološka priporočila:

1. Jasnejša formulacija 'področja izobraževanja' v vprašalniku za dijake in strokovne delavce, ki bi omogočila pridobiti natančnejše podatke o strokovnih področjih.
2. V vprašalniku razširiti nabor ustanov, iz katerih prihajajo udeleženci, ker je med najpogosteje izbranimi odgovor 'drugo'.
3. Vprašalnike za dijake in strokovne delavce je treba skrajšati, pri tako dolgih vprašalnikih je veljavnost odgovorov nižja.
4. Podatkovne baze so zelo velike, pogosto vsebujejo podobne, če ne celo enake podatke, vendar se številke zelo razlikujejo, včasih tudi do 1.000, kar postavlja pod vprašaj veljavnost tistih delov evalvacijskih poročil, ki so vezani na te podatke. Predlog je, da CMEPIUS zbira podatke na svoji platformi (če je nima, bi jo bilo dobro vzpostaviti) in jih sprotno primerja s podatki na platformi EU in tako ugotavlja, zakaj prihaja do razlik, ter jih tudi odpravlja.
5. Nasloviti vprašanje umetne inteligence in razmisliti, kako prepoznavati in ocenjevati projekte, ki bodo pripravljani s programi UI.

CMEPIUS, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije ter šole

1. Spodbujanje strokovnih delavcev moškega spola za vključevanje v programe mobilnosti.
2. Na šolah naj pri prijavah projektov sodelujejo tudi izvajalci (ne samo zaposleni v projektnih pisarnah), ker imajo stik s prakso in potrebami.
3. Šole naj se prijavljajo samo na projekte, ki so neposredno povezani z letnim delovnim načrtom ali razvojnim načrtom šole. Preveliko število projektov znižuje motivacijo učiteljev.
4. Okrepiti sodelovanje z gospodarstvom, zlasti prek večjega angažmaja Obrtniško-podjetniške zbornice Slovenije in Gospodarske zbornice Slovenije.
5. Dijakom, ki prihajajo iz manj spodbudnih okolij, imajo posebne potrebe ipd., posvetiti več pozornosti in jim lajšati dostop do mobilnosti.
6. Projekte mobilnosti in iz njih izhajajoče druge oblike sodelovanja izkoristiti kot pilotne projekte, ki omogočajo kasneje tudi podporo pri pripravi sistemskih sprememb.
7. Okrepiti priložnosti za izmenjave ekspertov in mentorjev v podjetjih.

Terciarno izobraževanje

Evropska komisija

1. Da bi izboljšali uporabniško izkušnjo in zmanjšali tehnične težave, ki ovirajo procese v okviru programa Erasmus+, je urgentno, da Evropska komisija izvede celovito nadgradnjo ali zamenjavo obstoječega informacijskega sistema Erasmus Dashboard z bolj napredno in zanesljivo rešitvijo. Trenutna infrastruktura negativno vpliva na učinkovitost programa Erasmus+.
2. Za izboljšanje kakovosti in uporabnosti zbranih podatkov je predlagano, da se vprašalniki, izpolnjeni po mobilnosti, skrajšajo in osredotočijo na ključne informacije, ki bolje odražajo študentske izkušnje, s čimer se bo olajšala njihova analiza in uporaba v namene spremljanja učinkov programa Erasmus+.
3. Glede na ekonomske spremembe in razlike v življenjskih stroških je priporočljivo, da Evropska komisija prilagodi višino štipendij v okviru programa Erasmus+, da bi bolje odražale finančne potrebe študentov in zagotovile bolj dostopno mednarodno mobilnost.
4. Svetuje se, da se organizacijski stroški prilagajajo glede na obseg in naravo mobilnosti, s čimer se poveča prilagodljivost in optimizira poraba sredstev.

5. Predlaga se poenostavitev postopkov in združevanje akcij KA171 in KA131 za zmanjšanje administrativnih bremen in spodbujanje večje učinkovitosti.
6. Uvedba posebnega okna za mobilnost bi olajšala priznavanje izkušenj, pridobljenih med mednarodno mobilnostjo, kar bi študentom omogočilo lažje vključevanje teh izkušenj v njihove akademske poti.
7. Za spodbujanje učinkovitosti in zmanjšanje negotovosti pri izvajanju kratkih intenzivnih programov je priporočena povečana finančna in organizacijska podpora ter večja prilagodljivost glede omejitev števila udeležencev.
8. Za spodbujanje akademske odličnosti je predlagano podaljšanje trajanja štipendij, namenjenih habilitacijskim procesom, kar bi prispevalo k večji razpoložljivosti časa in sredstev za kakovostno izvedbo raziskav.
9. Da bi povečali vidnost in vključenost višjih šol v mednarodnem kontekstu, je priporočljivo, da se te institucije ustrezno vključijo v Poročilo o izvajanju bolonjskega procesa in iniciativo Evropska študentska organizacija.
10. Za izboljšanje mednarodnih raziskovalnih priložnosti je priporočljivo uvesti posebne programe, ki podpirajo udeležbo na mednarodnih konferencah in sodelovanje v raziskovalnih projektih, kar bi prispevalo k bogatenju akademskega dialoga in sodelovanja. Posebna pozornost naj se nameni tudi mladim akademikom.

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

1. Za krepitev internacionalizacije višjih strokovnih šol se predlaga ustanovitev mednarodne projektne pisarne znotraj Skupnosti višjih strokovnih šol. Takšna pisarna bi delovala kot centralna točka za podporo in razvoj mednarodnih projektov, spodbujanje sodelovanja in izmenjave znanj ter nudila pomoč pri pridobivanju in upravljanju mednarodnih sredstev in partnerstev.
2. Priporočeno je, da Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje zagotovi, da so višje strokovne šole ustrezno vključene v Poročilo o izvajanju bolonjskega procesa in iniciativo Evropska študentska organizacija. To bi povečalo njihovo prepoznavnost in prisotnost na mednarodni ravni ter omogočilo študentom in osebju višjih strokovnih šol lažji dostop do mednarodnih izobraževalnih priložnosti in programov.

CMEPIUS

1. Izpostavlja se potreba po jasnejši opredelitvi ranljivih skupin in zagotavljanju natančnejših smernic za njihovo prepoznavanje in podporo. Predlaga se, da nacionalna agencija oblikuje podrobnejša navodila in predstavi primere najboljših

praks, da bi izobraževalnim institucijam olajšali vključevanje in podporo ranljivim skupinam.

2. Priporoča se, da nacionalna agencija višjim strokovnim šolam v okviru iniciative Study in Slovenia nameni večjo pozornost, s čimer bi spodbudili njihovo vključevanje v mednarodno mobilnost in vzpostavljanje partnerstev.
3. Priporoča se, da nacionalna agencija razvije in implementira orodja ter metodologijo za sistematično spremljanje kakovosti in učinkov programa Erasmus+ na dvoletni ravni.

Evropska komisija, CMEPIUS, višješolski in visokošolski zavodi

1. Zapleteni prijavitni procesi in obilica dokumentacije predstavljajo veliko prepreko za študente, ki razmišljajo o mednarodni mobilnosti. Priporoča se, da višješolski in visokošolski zavodi skupaj z nacionalno agencijo in Evropsko komisijo pregledajo in racionalizirajo administrativne postopke, da bi omogočili lažji dostop do programov mobilnosti in s tem spodbudili večje število študentov k udeležbi.
2. Administrativne ovire niso samo ovira za študente, ampak tudi za osebje, ki želi sodelovati v programih mednarodne mobilnosti. Pomembno je, da se postopki poenostavijo tudi za osebje, kar pomeni skrajšanje in olajšanje prijavnih postopkov. S tem bi se povečala motivacija in spodbudila mednarodna mobilnost osebja, kar bi prispevalo k izmenjavi znanj in izkušenj ter obogatilo akademsko okolje.
3. V dobi digitalizacije je ključnega pomena, da se postopki in sistemi posodobijo z uporabo digitalnih tehnologij. To vključuje prehod na elektronsko dokumentacijo in uporabo digitalnih podpisov, kar bi poenostavilo administrativne procese in zmanjšalo časovno potratnost. Višješolskim in visokošolskim zavodom ter Evropski komisiji se svetuje pospešitev digitalizacije procesov, da bi zagotovili hitrejšo in učinkovitejšo izmenjavo informacij ter s tem olajšali in spodbudili mednarodno mobilnost.

Višješolski in visokošolski zavodi

1. Pomembno je, da višješolski in visokošolski zavodi študentom zagotovijo obsežne informacije in podporo ne le na stopnji priprav na izmenjavo, ampak tudi po njihovi vrnitvi. Prav tako naj ta podpora vključuje administrativno, kulturno, jezikovno in psihološko podporo. Poudarek naj bo tudi na reintegraciji mednarodnih izkušenj v akademski in osebni razvoj študentov, kakor tudi njihovih življenjepisov, s ciljem obogatitve njihove celostne izkušnje. Prav tako je pri tem pomembna okrepitev sodelovanja med mednarodnimi pisarnami in kariernimi centri.
2. Institucijam se svetuje, da razvijejo jasna in konsistentna pravila za priznavanje v tujini opravljenih študijskih obveznosti, kar bo študentom zagotavljalo večjo varnost in zaupanje v programe mobilnosti.

3. Spodbujanje aktivnega vključevanja alumnov skupnosti Erasmus+ v promocijske in informativne dejavnosti, s čimer bi izboljšali vidnost programa in podprli bodoče udeležence.
4. Uvajanje možnosti sodelovanja v programih Erasmus+ tudi med uradnim odlogom študijskih obveznosti (pavziranjem), kar bi povečalo dostopnost programa za širši krog študentov.
5. Vse oblike zaposlitve naj bodo enakovredno vključene v informacijske in izobraževalne procese o programih Erasmus+, s čimer se zagotovi enakopravna participacija in izkoriščanje mednarodnih priložnosti.
6. Razvoj jasnih internih politik nadomeščanja za čas mednarodne mobilnosti osebja je ključnega pomena za nemoteno izvajanje akademskih programov in spodbujanje mednarodnih izmenjav.
7. Institucijam se priporoča, da ustvarijo mehanizme za deljenje izkušenj in znanj, pridobljenih med mobilnostjo, ki bi neposredno prispevali k izboljšanju akademskih programov in institucionalnih praks.
8. Mobilnost akademskega osebja naj bo formalno priznana in ustrezno ovrednotena v okviru njihovih letnih delovnih načrtov in ocenjevanja uspešnosti.
9. Uvedba poskusnih obdobj pred uradnim sklepanjem partnerstev bi lahko pomagala preprečevati neaktivna ali neučinkovita sodelovanja.
10. Višješolskim in visokošolskim zavodom se predlaga, da so aktivni pri organiziranju in izvajanju kratkih intenzivnih programov (KIP), ki študentom nudijo dragocene priložnosti za mednarodne izkušnje in hkrati služijo kot uvod v daljše obdobje mobilnosti.
11. Višješolskim in visokošolskim zavodom se priporoča razvoj orodij in sistema za sistematično spremljanje in vrednotenje uspešnosti in učinkovitosti izvajanja programov Erasmus+, da bi zagotovili stalno izboljševanje in prilagajanje programov potrebam študentov in akademskega osebja ter aktivno naslovili strateške cilje, zastavljene na organizacijski ravni.

Izobraževanje odraslih

Evropska komisija

1. Zaradi splošne druginje, ki se odraža tudi pri držajih cenah letalskih kart in nastanitev, je treba povečati sredstva za izvedbo mobilnosti tako zaposlenih (strokovnega osebja) kot tudi učečih se odraslih udeležencev mobilnosti.

2. Treba je izenačiti finančna sredstva med strokovnimi delavci in odraslimi učečimi se, ki jih za namene mobilnosti prejmejo oboji. Individualno podporo za učeče se odrasle je treba ustrezno prilagoditi ciljni skupini in vse učeče se (učence, dijake, študente in učeče se odrasle) obravnavati enako.
3. Treba je povečati finančna sredstva za prijavitelje projektov KA2. (Veliko je interesa, a premalo denarja za izvedbo projektov.)
4. Treba je omejiti in bolj natančno določiti kriterije, katera organizacija se lahko prijavi in izvaja projekt Erasmus+ za sektor izobraževanja odraslih. (Trenutno je prijavitelj lahko kdor koli, samo da je pravna oseba.)
5. Za izvajanje reform in dolgotrajnejše doseganje učinkov programa Erasmus+ na področju izobraževanja na sistemski ravni (projekti KA3) je nujno potrebno v tovrstne projekte vključiti ustrezna pristojna ministrstva.
6. Evropska komisija naj organizira skupen dogodek na ravni EU in predstavi rezultate projektov KA3 na področju izobraževanja odraslih.

Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

1. Pri pripravi Vmesne evalvacije doseganja učinkov (ReNPIO) naj MVI upošteva metodološka izhodišča evalvacije programa Erasmus+ in evalvacijo izvede na treh ravneh: na individualni ravni, kjer naslovi strokovno osebje in učeče se odrasle, na organizacijski ravni, kjer naslovi učinke na ravni organizacij, vključenih v implementacijo ReNPIO, ter na sistemski ravni, kjer preveri doseganje učinkov med odločevalci. Pri tovrstni evalvaciji se naj nasloni na kombiniran pristop, ki bo vključeval tako kvantitativen kot kvalitativen raziskovalni vidik. Evalvacija bi se lahko prav tako osredotočila na doseganje uspešnosti, učinkovitosti, relevantnosti, koherentnosti in trajnosti učinkov ReNPIO.

CMEPIUS

2. Pri novačenju in spodbujanju novih organizacij za prijavo na projekte Erasmus+ naj CMEPIUS te najprej poskuša navdušiti s primeri dobrih praks.
3. Zaposleni na CMEPIUS-u naj se v večjem obsegu udeležijo različnih dogodkov, ki se izvajajo v okviru projektov KA2 v Republiki Sloveniji.
4. CMEPIUS naj na podlagi nabora rezultatov več projektov pripravi sintezo ključnih trendov in spoznanj, ki bi jih veljalo vpeljati v sistem, in jih preda odločevalcem (MVI). Na tej podlagi lahko nato odločevalci razpravljajo o sistemskih izboljšavah na podlagi spoznanj projektov Erasmus+.

Organizacija izobraževanja odraslih

1. Rezultate, rešitve in inovacije projektov Erasmus+ si naj organizacije, dejavne na področju izobraževanja odraslih, vsakoletno izmenjajo na srečanjih v okviru svojih stanovskih združenj.
2. Orodja in rešitve, ki nastanejo v projektih Erasmus+, naj pri svojem delu uporablja čim več organizacij, dejavnih na področju izobraževanja odraslih, četudi jih niso razvile same na svoji organizaciji.

Mladina

1. Ker je bila višina skupnih sredstev bistveno povečana v letu 2022, je treba v prihodnjem obdobju povečati predvsem višino sredstev po posameznih projektih (zaradi inflacijskih gibanj) ter uskladiti po ukrepih, npr. ukrep KA3 v letih 2021–2023 sploh ni izvajan, za naslavljanje prioritet in ciljev programa je treba v prihodnjem obdobju ta izpad vsebin ukrepa KA3 nadoknaditi, kajti podpora v okviru ukrepa KA154 ne pokriva vseh ciljev ukrepa KA3, ampak samo del teh ciljev, ki se tiče participacije mladih.
2. Razmerje sredstev med programi KA1, KA2 in KA3 je treba regulirati, saj se razmerje skozi leta nagiba v prid KA2, ki pa je ukrep z manj aktivnim in neposrednim vključevanjem mladih, kar kaže, da več sredstev postopoma prehaja v podporni ekosistem namesto neposredno do končnih uporabnikov (mladih). Prav tako je treba več sredstev nameniti KA3, da lahko učinki programa prehajajo na raven javnih politik. Ni namreč povsem razjasnjeno, zakaj se na nacionalni ravni ukrep KA3 ne izvaja (razen delno prek KA154), čeprav je v programu 2021–2027 na ravni EU predviden.
3. Ker je interes za prijave na KA2 visok, je smiselno spodbuditi več interesa za prijave na KA1 in KA3 oziroma nameniti informativne in podporne aktivnosti nacionalne agencije močnejše k temu ukrepoma oz. k manj aktualnim podukrepom v teh dveh ukrepih (npr. KA155 vključevanje v pobude DiscoverEU, ki ga je treba administrativno prilagoditi, saj je trenutno pri interesentih ocenjen kot težko izvedljiv). Prav tako je treba spodbuditi interes pri t. i. prišlekih v program (*newcomers*).
4. Glede na skromno zastopanost pisanja o programu Erasmus+ na področju mladine izven mladinskega sektorja se priporočajo strateška prizadevanja za prepoznavnost programov izven mladinskega sektorja v povezavi s prepoznavnostjo doprinosa mladinskega dela. Na to opozarjajo tudi študije prepoznavnosti različne programske ponudbe na področju mladine (npr. Mladina 2020).
5. Potrebno bi bilo bolj sistematično zaznavanje učinkov ter tudi bolj vidno ozaveščanje o njih v povezavi z vsemi relevantnimi deležniki, kar vključuje tudi bolj poglobljeno in sistematično raziskovanje učinkov na organizacije in predvsem na skupnost. Organizacije bi morale bolj sistematično in poglobljeno informirati že na stopnji

priprave projektov, pri čemer bi bilo smiselno uporabiti tudi znanja, ki so na voljo zunaj mladinskega sektorja. To še posebej velja za razvijanje metodologije merjenja učinkov ter s tem povezano smiselno in ne pretirano obremenitvijo upravičencev ali končnih udeležencev. Čeprav MOVIT izvaja delavnice na to temo, se upravičenci čutijo zmedene in nevešče glede merjenja učinkov svojih projektov. Prav tako merjenje učinkov programa ni poenoteno med različnimi deležniki (program, URSM, nacionalna strategija, MOVIT, upravičenci, RAY, raziskovalci v stroki). V preučevanje učinkov na skupnost je treba vključiti tudi različne deležnike v skupnosti, na katere imajo projekti predviden učinek oz. s katerimi organizacije pri izvajanju projektov sodelujejo.

6. Udeleženci (mladi) skozi udeležbo v aktivnostih Erasmus+ izkazujejo pridobivanje generičnih kompetenc, kar je tudi eno od temeljnih poslanstev mladinskega dela, pri čemer predlagamo manj instrumentalno oz. izrazito pogojevanje prijav z vsakokratnimi horizontalnimi prioritetami (digitalizacija, trajnost ipd.), tudi zato, ker od organizacij za mlade, mladinskih organizacij ter tudi organizacij mladinskega dela ne gre pričakovati strokovnosti na vsakokratnih prioritetnih področjih (npr. v obdobju programa 2014–2020 so se bili mladinski delavci ali vodje skupin primorani strokovno krepiti kot kadrovske svetovalci, po letu 2021 pa kot okoljevarstveniki ali poznavalci digitalnega razvoja). Namesto tega bi se bilo treba prilagajati potrebam mladih (v nacionalnem in mednarodnem kontekstu), za kar služijo tudi že obstoječe nacionalne meritve, ki jih kot naročnik financirata tudi URSM (npr. Mladina 2010, Mladina 2020) ali ARIS (npr. Substantivno predstavništvo mladih ipd.). Če pa se v prihodnje ohrani bolj neposredno usmerjanje v teme na podlagi horizontalnih prioritet, bi bila potrebna strokovna podpora tako nacionalnim agencijam kot s strani nacionalnih agencij, tudi v obliki vzpostavitve mednarodnega ali nacionalnega bazena strokovnjakov, ki bi prijaviteljem pomagali pri usklajevanju svojih poslanstev s horizontalnimi prioritetami in cilji programa.
7. Ker je splošni cilj 'vpliv na razvoj javnih politik' zapostavljen in slabše naslovljen, je treba v prihodnje povečati sredstva in število razpisov ter okrepiti informativne aktivnosti NA za ukrepe v smeri tega cilja, torej predvsem ukrep KA3.
8. Ocena za ukrepa vključevanje v pobude DiscoverEU KA1 in KA3 je, da najmanj doprinašata k doseganju ciljev, zato ju je treba ali ustrezno preoblikovati (vključevanje v pobude DiscoverEU) ali sploh razpisati (KA3 v obdobju 2021–2027), da se zagotovi stalnost vsebin, ki vodijo k doseganju ciljev skozi ta ukrepa.
9. Več informativnih aktivnosti naj se nameni pojasnitvi, kako splošni cilji in horizontalne prioritete usmerjajo vsebine prijavljenih projektov na način, ki projektom omogoča vsebinsko bogatost glede na lokalne in nacionalne prioritete ter hkratno skladnost z usmeritvami programa, brez nepotrebne poenostavljanja (ožanja) razumevanja konceptualne širine štirih horizontalnih prioritet.
10. Pripravljalci programa naj premislijo glede smiselnosti prioritet 'digitalno' in 'zeleno' (oz. smiselnosti načina njune apropiacije v sektorju), ki se zdita preveč omejujoči za razvoj mladinskega dela; to so horizontalne prioritete, ki so že del strateškega planiranja na vseh ravneh in so samoumevne (kot npr. enakost spolov ali enakost

možnosti), medtem ko bi morale biti prioritete za mlade bolj vezane na samo populacijo mladih in njihove vzorce ravnanja.

11. Program in razpisi morajo bolj jasno definirati cilje vključevanja mladih z manj priložnostmi, to pomeni določiti cilj vključevanja mladih z manj priložnostmi v višini deleža vključenih, prijaviteljem pa naložiti, da sami predlagajo kontekst in način definiranja ter štetja mladih z manj priložnostmi v svojih projektih. Pri tem naj razpisni pogoji ne potencirajo občutka pogojevanja prijav z vključevanjem mladih z manj priložnostmi, saj s tem spodbujajo samodefiniranje in samoviktimizacijo teh skupin ter nastajanje za program nerelevantnih meril za doseganje s tem povezanih ciljev in prioritete. Hkrati pa v obravnavo mladih z manj priložnostmi prekomerno potiskajo tudi tiste, ki nimajo ustreznih kadrovske in drugih infrastrukturnih kapacitet za primerno obravnavo mladih z manj priložnostmi.
12. Uspešnost programa glede vplivanja na same organizacije se lahko deloma izboljša prek podpore prijaviteljem glede razumevanja povezav med njihovimi področji delovanja in poslanstvi, ki izhajajo iz potreb neposrednih uporabnikov, ter širšimi prioritetami in cilji programa, kar zahteva širše strateško razmišljanje organizacij. Za primerno prilagajanje organizacij programu, ki ne bi škodno vplivalo na potrebe uporabnikov, organizacije dolgoročno, skozi celotno programsko obdobje potrebujejo strokovno pomoč pri strateškem načrtovanju, ne zgolj za namene posameznih razpisov. Ta vsebinska strateška podpora je lahko zagotovljena na različne načine in ni nujno povezana z delovanjem nacionalne agencije, saj gre tudi za naloge, ki presegajo delokrog te agencije in njenih pooblastil.
13. MOVIT naj poleg dobrega informiranja in podpore, ki jo nudi mladinskim organizacijam in drugim prijaviteljem, razvije in implementira tudi aktivnosti celovitega informiranja mladih kot končnih uporabnikov (kot posameznikov), torej v večji meri vzpostavi neposreden dostop do širše populacije mladih z namenom informiranja o programih Erasmus+. V ta namen lahko nameni tudi več energije v svojo spletno stran in ostale kanale obveščanja, ki po dostopnih meritvah ne dosegajo širše populacije mladih, hkrati pa vzbujajo tudi precej nezadovoljstva pri prijaviteljih oziroma kasneje upravičencih.
14. Ker mladi kot končni uporabniki in koristniki programa Erasmus+ v logiki razpisnih procesov včasih izpadejo (niso seznanjeni, nestabilno se vključujejo, sami ne zmorejo izvesti prijav, njihove konkretne potrebe so spregledane ipd.), bi morali vsi deležniki v tem procesu (tako MOVIT kot prijavitelji in upravičenci) ves čas razvijati in implementirati participativne načine priprave programov in projektov, kjer so mladi v največji možni meri ves čas vključeni že v stopnjah načrtovanja ter prijavljanja projektov. V luči tega bi tudi merjenje uspešnosti takšnih naporov (npr. stopnja dosega, število vključenih, število pobud, raven uspešnosti ipd.) pripomoglo k razvoju na tem področju.
15. Treba je strateško, na nacionalnem nivoju določiti, h katerim ciljem in prioritetam (tudi lokalnim in nacionalnim, ne le evropskim) je oziroma bo usmerjeno razporejanje sredstev med posameznimi ukrepi ter znatno povečevanje sredstev. To mora biti tudi

utemeljeno na podatkih, pridobljenih z robustno metodologijo, ter pri zbiranju in analiziranju ne vključujejo akterjev, ki imajo interes pri samem (pre)razporejanju.

16. Spodbuditi je treba interes za pridobitev akreditacije ter strokovno podpirati organizacije v procesu pridobivanja akreditacije. Organizacije, ki so pred letom 2021 nosile 'znak kakovosti', bi lahko spodbudili k pridobitvi akreditacije, kot je definirana po letu 2021.
17. Skozi razpisne pogoje (npr. pogoj, da mora partnerstvo vključevati organizacijo, ki v programu Erasmus+ še ni sodelovala) ali skozi kvotni sistem je treba spodbuditi prijavljanje novih organizacij (t. i. *newcomers*).
18. Jasno je treba opredeliti pojem 'inovativnost', ki ne bi zajemal le vedno novih vsebin, temveč tudi kakovostno nadgradnjo in/ali trajno plemenitenje starih programov, ki so se izkazali kot kakovostni in uspešni. Tako ta pojem ne bi prisilno deloval na prijavitelje, da opuščajo svoje uspešne programe zaradi (pre)ozkega razumevanja zahtev razpisov.
19. Poseben poudarek ter dodatna finančna sredstva je treba nameniti sistematičnemu in kakovostnemu mentorstvu in strokovnemu svetovanju vključenim mladim, še posebej tistim, ki imajo težave z duševnim zdravjem ter osebne in psihološke stiske, saj kategorija financiranja spremljevalnega osebja tega ne pokriva.
20. Izboljšati je treba digitalno platformo, da bo delovala brez motenj ter da bo optimizirana tako, da vnašanje podatkov ne bo več časovno potratno in da bo omogočala prenos podatkov med različnimi bazami.
21. Višino financiranja je treba redno prilagajati inflacijskim gibanjem, na kar nas opozarja stanje v zadnjih dveh letih.
22. Nacionalna agencija bi morala zagotoviti večji obseg stalnih uradnih ur, v katerih so skrbniki dosegljivi po telefonu, saj upravičenci ne zaznavajo, da bi se dosegljivost po epidemiji covid-19 v letih 2020 in 2021 normalizirala. Prav tako so po njihovem mnenju ure preveč 'nišne'. Upoštevati je namreč treba tudi značaj in nizko profesionalizacijo sektorja, ki v precejšnji meri temelji tudi na prostovoljstvu.
23. Prijavni obrazec bi morali izčistiti, tako da ne bi zahteval ponavljajočih se vnosov vsebin; k prijavnemu obrazcu naj bodo priloženi vzorci vseh potrebnih prilog. Medtem ko je obrazec za poročanje ocenjen kot dovolj poenostavljen, pa bi morala biti navodila za poročanje bolj jasna, enoznačna in natančna, s seznamom potrebnih prilog in dokazil.
24. Tentativne usmeritve za geografsko porazdelitev sprejetih prijav bi morale biti bolj transparentno določene ter smiselno komunicirane, tudi v navezavi s strateškimi utemeljitvami. Trenutno imajo namreč prijavitelji občutek, da so ocenjevani glede na geografski pogoj, ki v razpisnih pogojih ni določen, ocenjevalci pa občutek, da ta težnja ni dovolj jasna.

25. Četudi obstaja strategija vključevanja mladih z manj priložnostmi, ki vsebuje definicijo te skupine – še vedno gre za kontekstualno pogojeno definicijo –, pa prav tako iz strategije programa ni jasno, kakšen obseg mladih z manj priložnostmi želi program vključevati (npr. toliko, kot jih je v populaciji; določen delež, ki je določen z različnimi strateškimi dokument, ipd.). Pri tem je treba tudi jasno povedati, kaj je utopija in kaj distopija (npr. je 100 % idealna situacija ali je to že preveč?), pri čemer je treba to tudi strokovno utemeljiti ter v skladu s tem predstaviti pozitivne in negativne plati te logike (npr. večja inkluzivnost; potencialna 'stigmatizacija' programa; odsotnost kritične mase posameznih skupin za doseganje ciljev tolerantnosti, sprejemanja, integracije ipd.). Predvsem pa bi bilo dobro to razpravo približati programskim delavcem, ki s svojo vlogo pomembno vplivajo na implementacijo programa 'na terenu'.
26. Treba bi bilo spodbujati kapacitete organizacij, da bi se lahko soočale z naraščajočimi potrebami mladih po strokovni pomoči na različnih področjih, predvsem trenutno v povezavi z duševnim zdravjem mladih.
27. Program naj nameni več prostora nacionalnim prioritetam, ki se lahko smiselno povežejo z nacionalnim programom na področju mladine, da bi lahko ta proces usmerjal, pa naj se URSM kot nacionalno avtoriteto s pristojnostmi na tem področju kadrovske in finančno okrepi. URSM naj skozi pogodbo o izvajanju programa v večji meri utiri program v nacionalne strateške prioritete in ne obratno, kot sedaj opaža precej deležnikov. Nov nacionalni program mora tako vsebovati konkretne nacionalne prioritete, ki jih bo program Erasmus+ primerno dopolnjeval, da se oblikujejo ukrepi, ki jih bodo neposredno narekovale potrebe končnih uporabnikov, seveda skladno z načeli skladnosti in komplementarnosti.
28. Pomembno je, da se v prihodnje obseg in stalnost financiranja rednega delovanja mladinskih organizacij poveča in izboljša, da bodo lahko organizacije svojo jedrno dejavnost razvijale neodvisno od programa Erasmus+, nato pa jo skozi projekte Erasmus+ nadgrajevale in dopolnjevale v skladu z evropskimi prioritetami in cilji. Ob povečanem ali drugače razdeljenem lokalnem in nacionalnem financiranju bo več organizacij sposobnih uspešno črpati sredstva Erasmus+ ter s tem nadgrajevati svojo dejavnost.
29. Program bi moral v večji meri upoštevati nacionalni kontekst in v primeru odsotnosti močnih nacionalnih programov na danem področju to odsotnost tudi ustrezno upoštevati, predvsem ko gre za dovoljevanje spodbujanja vsebin, ki za sam program na evropski ravni morda niso (več) tako središčne.